

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Jaroslav Král

Psychologické profilování pachatele

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): červenec 2012

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených a že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Podpis diplomanta .....

Poděkování

Děkuji paní doc. PhDr. Ludmile Čírtkové, CSc., vedoucí mé diplomové práce, za její ochotu, cenné rady a připomínky.

Obsah

Úvod.....	2
1. Charakteristika psychologického profilování.....	3
1.1 Vymezení pojmu.....	3
1.2 Historický vývoj psychologického profilování.....	5
1.3 Účel a cíle profilování.....	13
1.4 Indikace psychologického profilování.....	14
2. Postupy psychologického profilování.....	17
2.1 Tvorba profilu neznámého pachatele.....	21
2.2 Geografické profilování.....	30
2.3 Forenzní psycholinguistika.....	35
3. Možnosti využití psychologického profilování při spojování trestných činů do série.....	39
3.1 Teoretická východiska spojování trestných činů na základě analýzy chování.....	42
3.2 Proces spojování trestných činů na základě analýzy chování.....	46
3.3 ViCLAS.....	49
Závěr.....	53
Seznam použité literatury.....	55
Abstract.....	59
Klíčová slova – Key Words.....	60

Úvod

Společnost se v současnosti nachází ve stádiu neustálého a velmi rychlého rozvoje. Tento rozvoj se však netýká pouze oblastí společensky prospěšných, ale i těch nežádoucích. Sofistikovanost pachatelů neustále roste a vyšetřování trestných činů, zejména těch sériových, se tak stává i přes technický pokrok stále obtížnější.

Kriminalisté proto musí na vzniklou situaci rychle reagovat, takže neustále vytvářejí nové metody vyšetřování a ty stávající neustále zlepšují. Jednou z těchto relativně nových a velmi rychle se rozvíjejících metod je i psychologické profilování.

Jako téma své diplomové práce jsem si jej vybral především pro jeho multidisciplinární povahu, šíři možností jeho uplatnění a otevřenost novým poznatkům a teoriím. Ne zcela nepodstatným důvodem pak byla také jistá kontroverznost, kterou se toto téma především díky nešťastné medializaci vyznačuje.

Cílem této práce je tedy pokus o komplexní a střízlivý náhled na problematiku profilování, seřídění základních poznatků z této oblasti a prozkoumání možnosti jeho využití při propojování sériových trestných činů.

Práci jsem proto rozdělil do tří kapitol.

V první kapitole se zabývám obecnou charakteristikou psychologického profilování, především pak vymezením samotného pojmu, historickým vývojem metody, jejími cíli, účelem a situacemi vhodnými pro její použití.

V druhé kapitole se zaměřím na problematiku metodiky psychologického profilování, a to jak obecně, tak i z hlediska různých přístupů. Dále se pokusím rozebrat jednotlivé základní postupy, které se při profilování používají nejčastěji.

V poslední, tedy třetí kapitole, se budu zabývat možností využití psychologického profilování při spojování trestných činů do série. Pokusím se tedy obecně rozebrat problematiku spojování trestných činů, objasnit základní teoretická východiska psychologického profilování v této oblasti, popsat samotný proces spojování.

1. Charakteristika psychologického profilování

1.1 Vymezení pojmu

Definování psychologického profilování je celkem obtížné. Nejen že neexistuje univerzální definice, ale ani terminologie není jednoznačná. Můžeme se, především v zahraniční literatuře, setkat s mnoha alternativními názvy používanými pro tuto metodu. Z českých je to zejména starší název „*psychologický portrét*“¹, z anglických jsou to např. *offender profiling* (profilování pachatele), *criminal profiling* (kriminální profilování), *behavioral analysis* (analýza chování), *crime scene analysis* (analýza místa činu)² a další.

Pojmenování „psychologické profilování“ forenzní psychologie v současné době už příliš nepoužívá a nahrazuje ho novými termíny. V německé jazykové oblasti se prosazuje výraz „operativní analýza případů“ (*Operative Fallanalyse - OFA*). V anglické jazykové oblasti je preferován výraz *kriminální investigativní analýza* (*Criminal Investigative Analysis – CIA*)³. To souvisí především se změnami a vývojem profilování v posledních letech, ale i nešťastnou medializací a zkreslením psychologického profilování ve filmech a seriálech. Kritiku názvu „psychologické profilování“ můžeme nalézt i v české literatuře. P. Vyhlídalová označuje toto pojmenování jako nepřesné a zavádějící, protože ačkoliv profilování probíhá na pozadí psychologické teorie, spolupracuje s řadou dalších oborů, což v názvu není zohledněno.⁴

V české literatuře se však stále nejčastěji používá zaběhnutého názvu psychologické profilování, proto jej budu používat i ve své práci.

Stejně jako názvů, i definic existuje celá řada. Všechny však vycházejí ze základní premisy, že vlastnosti pachatele, jeho osobnost a zvyky se promítají do jeho chování, které se odráží ve spáchaném trestném činu.

L.Čírtková psychologické profilování definuje jako *postup, při kterém psycholog využívá svých odborných znalostí o chování a prožívání člověka k tomu, aby*

¹ MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl.vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 62. ISBN 80-7179-878-9.

² Američany používané spojení „crime scene“ (scéna zločinu) překládám jako místo činu, což vyhovuje české terminologii.

³ ČÍRTKOVÁ, L. Současné trendy v kriminalistické psychologii. *Kriminalistika* 2008, č. 1 (<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2007/01/cirtkova.pdf>)

⁴ VYHLÍDALOVÁ, P. K otázce psychologického profilování. *Československá kriminalistika* 1990, č. 1-2, s. 72

určil pravděpodobný obraz neznámého pachatele trestného činu⁵.

Podle V. A. Polišenské se profilováním rozumí *analýza vzorců chování, charakteristik místa činu a vztahujících se trestných činů, zejména pokud jde o čin sériový*⁶.

Koscis uvádí, že *profilování je proces identifikace osobnostních rysů, sklonů v chování, geografického zařazení a demografických či biologických znaků pachatele na základě charakteristik zločinu*⁷.

Psychologickým profilováním je tedy možno rozumět postup, při kterém profilující odborník (resp. tým specializovaných odborníků), na základě analýzy důkazů shromážděných vyšetřováním konkrétního trestného činu, vyvozuje základní psychologické, sociální, demografické a charakteristiky pachatele tohoto skutku⁸.

Vývojem však neprošly jen definice a terminologie, ale i obsah samotného pojmu, pod který mohly být vzhledem k obecnosti jeho vymezení podřazeny další postupy a metody. Je tak vhodné rozlišit psychologické profilování *sensu stricto*, tedy vytváření obrazu neznámého pachatele, a psychologické profilování *largo sensu* jako pojem zastřešující, který vedle profilování v užším smyslu zahrnuje ještě například forenzní psycholinguistiku, geografické profilování, tzv. proaktivní strategie⁹ nebo vytváření strategií pro vyjednávání s únosci či při držení rukojmí.

Co se týče systematického zařazení, psychologické profilování je speciální metoda forenzní psychologie v rámci psychologické pomoci poskytované kriminalistické praxi. Základním prvkem psychologického profilování je pak analýza spáchaného skutku, na kterou se aplikují různé koncepce, teorie a modely chování, které by mohly přinést úspěch při vytváření profilu. Profilující odborník si nevystačí pouze se znalostmi z psychologie, ale musí se orientovat i v jiných vědních disciplínách, především v kriminalistice, kriminologii, sociologii, soudním lékařství a dalších. Ačkoliv je psychologické profilování součástí forenzní psychologie, jedná se tedy o metodu multidisciplinární.

⁵ Čírtková, L. Forenzní psychologie. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, str. 377

⁶ POLIŠENSKÁ, V. A. Profilování pachatelů trestných činů. Kriminalistika 2008, č. 4
(www.mvcr.cz/clanek/profilovani-pachatelu-trestnych-cinu.aspx)

⁷ KOCSIS, Richard N. *Criminal profiling: principles and practice*. Totowa, N.J.: Humana Press, 2006, s. 2. ISBN 9781588296399.

⁸ GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kol. Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 76

⁹ představuje využití médií pro komunikaci s pachatelem, aranžování vystoupení blízkých v médiích atd.

Důležité je také zmínit, že profilování není metodou exaktní, která by vždy vedla ke zdárnému dopadení pachatele, ale jde o metodu, ve které selský rozum (common sense), intuice, kreativita a nadání profilovače hrají významnou roli.¹⁰ Výstup této metody – zpravidla profil neznámého pachatele - má tedy pouze pravděpodobnostní hodnotu, přičemž jeho validita se odvíjí jak od kvality a kvantity dostupných dat, tak od kvalit profilujícího odborníka.

1.2 Historický vývoj psychologického profilování

Psychologické profilování je relativně mladá metoda, ale myšlenka předvídání vlastností zločince na základě charakteristik zločinu je mnohem starší. Se vzrůstajícím zájmem o profilování a jeho studiem se tak autoři odborných prací dostávají čím dál více do minulosti v nalézání náznaků jeho použití.

Například Kocsis¹¹ uvádí jako jedno z prvních použití profilování charakteristiku postavy Thersíta v Homérově Illiadě. Turvey¹² považuje za první dochovaný příklad profilování démonizaci židů, jejíž původ můžeme nalézt již v Apiově zprávě římskému císaři Caligullovi z roku 38 n.l., ve které Apion obviňuje Židy ze zabíjení a požívání Řeků při Pesachu¹³.

Tato idea rituálních vražd páchaných Židy se, díky hluboko zakořeněnému antisemitismu, dále objevila ve středověké Anglii ve 12.stol., kde má kořeny mýtus tzv. „zneuctění krve“¹⁴, což bylo označení pro únos a rituální vraždu malého chlapce, ze které mnichové obviňovali náboženské minority, především pak Židy. Tento mýtus je jednou z prvních forem profilu, protože zahrnuje soubor předpokládaných charakteristik souvisejících s trestným činem, ze kterého se vyvozovalo, kdo by mohl být neznámý pachatel. Tento „profil“ zahrnoval následující:

- pohřešuje se mladý křesťanský chlapec
- poblíž místa zmizení se nachází židovská osada

¹⁰ Čírtková, L. Forenzní psychologie. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, str. 376

¹¹ KOCSIS, Richard N. *Criminal profiling: principles and practice*. Totowa, N.J.: Humana Press, 2006, s. 3. ISBN 9781588296399.

¹² TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, s. 6-39. ISBN 978-0-12-385243-4.

¹³ často nazývaný „Svátek nekvašených chlebů“ nebo „židovské velikonoce“, je jedním z nejdůležitějších židovských svátků a zároveň jedním z nejstarších vůbec.

¹⁴ Blood Libel v anglickém originále, obecné označení pro falešné obvinění náboženských minorit z únosů křesťanských dětí a užívání jejich krve k rituálním účelům.

- chlapec se ztratil během nebo blízko doby Pesachu
- tělo chlapce může nést známky provedeného rituálu
- tělo může nést známky rozsáhlé ztráty krve

Dalším středověkým příkladem „profilu“ je kniha *Malleus Maleficarum* (Kladivo na čarodějnice), dílo dvou dominikánských mnichů Heinricha Kramera a Jakoba Spengera z roku 1486. Jedná se v podstatě o návod, jak rozpoznat čarodějnice podle zvláštních schopností či charakteristik, vycházejících ze zkušeností autorů a jejich interpretace Bible, a jak získat jejich doznání. Čarodějnice byla v díle popsána jako žena, která má jizvu, mateřské znaménko či jiné znamení v oblasti genitálií nebo na jiném místě skrytém zraku inkvizitora, žije sama, chová domácí zvířata (démon ve zvířecím těle), pěstuje nebo sbírá bylinky, trpí nějakou mentální poruchou (především halucinacemi) a nemá děti¹⁵. Jedná se v podstatě o podobný případ jako výše uvedené stíhání Židů za rituální vraždy dětí. Profil čarodějnice nebyl založen na analýze důkazů a logice, nýbrž na víře. Těžil z autority Boha a strachu z nevysvětlitelných jevů a, což bylo zřejmě nejhorší, nepředstavoval jen pravděpodobný obraz pachatele, ale představoval „absolutní pravdu“. Během zhruba tří set let inkvizičních procesů tak byly na základě takovýchto „profilů“ popraveny stovky tisíc lidí.

Četnější zmínky o profilování pak můžeme nalézt v druhé polovině 19. století, kdy se spolu s rozvojem společnosti rozvíjela i kriminalita. To znamenalo i nutnost vývoje postupů pro odhalování pachatelů a do vyšetřování se tak začali zapojovat odborníci z různých oblastí vědy, přičemž důležité bylo především angažování lékařů. Během tohoto období se objevují první pokusy o profilování související s vyšetřováním konkrétních trestných činů, ale i snahy o vytvoření obecných profilů zločinců.

Jistě nejznámější postavou tohoto období je Cesare Lombroso, italský lékař a kriminolog, jenž vydal v roce 1876 dílo, ve kterém koncipoval typ tzv. „rozeného zločince“. Jedná se v podstatě o „profil“ zločince, který je založen na jeho podobě a tělesných vlastnostech. Jako vězeňský lékař v Turíně zkoumal desetitisíce vězňů a zjistil u nich různé anomálie, což ho vedlo k závěru, že zločinec se odlišuje od nedelikventního jedince řadou fyzických a psychických anomálií, tedy že jde v podstatě o zvláštní odrůdu lidského druhu. Zločinec podle něj představuje „atavismus“, tj. regresi

¹⁵ TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, s. 6-39. ISBN 978-0-12-385243-4.

na primitivní „subhumánní úroveň“. Zločinci jsou jacísi moderní „divoši“, kteří představují tělesný a duševní zvrat do raného stádia vývoje lidstva, přičemž zločinnost se dědí a vzniká z určité kriminální vlohy¹⁶. Jakkoliv absurdní se dnes tato koncepce jeví, jedná se o jeden z prvních pokusů o vědecké zkoumání pachatelů trestných činů a jejich vlastností v souvislosti s kriminálním chováním.

Dalším příkladem profilování z této doby je „profil“ vraha, známého jako Jack Rozparovač, který roku 1888 v Londýnské čtvrti Whitechapel zavraždil pět žen. Policejní lékař Dr. Thomas Bond, který se účastnil vyšetřování těchto vražd, sestavil „profil“ pravděpodobného pachatele na základě svých zjištění z pitvy a prohlídky těl. Mimo jiné se v něm uvádělo, že všech pět vražd bylo spácháno stejným pachatelem, který vzhledem ke způsobu znetvoření obětí nemá žádné znalosti anatomie, ani není řezník. Dále uváděl, že pachatelem bude pravděpodobně tichý a nenápadný muž, zřejmě středního věku, který je úhledně a slušně oblečen. Nejspíše bude osamělý a výstřední, nebude mít stálé zaměstnání a jeho příjem bude nízký¹⁷. Ačkoliv je tento „profil“ starý téměř 125 let, je velice podobný těm současným. Naneštěstí se vraha nepodařilo dopadnout a případ zůstává nevyřešen.

S použitím „profilování“ se můžeme setkat i v literatuře. Arthur C. Doyle, shodou okolností také vystudovaný lékař, vytvořil roku 1887 postavy slavného detektiva Sherlocka Holmese a jeho kolegy Dr. Watsona, kteří používali odvozování a dedukci při řešení zapeklitých případů. Podobné metody objasňování zločinů použil ve svých dílech např. i Edgar Alan Poe¹⁸. I když se jedná o fiktivní příběhy, jistě mohou být inspirací pro profilující odborníky dnešní doby.

Moderní profilování, tedy profilování, jak ho známe dnes, se začíná systematicky vyvíjet od sedmdesátých let 20. století. Ojedinelé případy se však vyskytují už zhruba od čtyřicátých let. Charakteristickým jevem tohoto období je především počátek využívání poznatků psychiatrie a psychologie při vyšetřování trestných činů, a to především formou konzultací s klinickými odborníky.

Jako první moderní psychologický profil je v literatuře často zmiňován profil

---

¹⁶ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 79. ISBN 80-7357-026-2.

¹⁷ KOCSIS, Richard N. *Criminal profiling: principles and practice*. Totowa, N.J.: Humana Press, 2006, s. 5. ISBN 9781588296399.

¹⁸ DOUGLAS, John a Mark OLSHAKER. *Lovec duší*. Vyd. 1. Překlad Josef Orel. Frýdek-Místek: Alpress, 1997, 415 s. Klokán. ISBN 80-721-8009-6.

Adolfa Hitlera, který byl vytvořen v roce 1943 psychiatrem Dr. Walterem Langerem na základě žádosti Úřadu strategických služeb¹⁹. Profil měl popsat Hitlerovu osobnost, jeho ambice a motivaci a měl formulovat odhad jeho reakce na prohru a vhodnou strategii výslechu v případě jeho zajetí. V tomto případě se však nejedná o psychologický profil ve smyslu vytvoření pravděpodobného obrazu neznámého pachatele na základě analýzy případu, ale jde spíše o rozbor osobnosti.

Za zřejmě první moderní psychologický profil neznámého pachatele se tak dá považovat profil bombového atentátníka z New Yorku, který vytvořil psychiatr Dr. James A. Brussel a jenž se stal všeobecně známou „legendou“. V období mezi lety 1940 až 1956 terorizoval New York neznámý bombový atentátník, který nastražil nejméně 33 bomb v různých částech města. Vzhledem k tomu, že se vyšetřovatelům nedařilo pachatele dopadnout, přizvali k vyšetřování případu jako jednu z posledních možností Dr. Brussela. Ten na základě prostudování všech dostupných materiálů předložil policii profil pravděpodobného pachatele. Ten mimo jiné obsahoval, že by vyšetřovatelé měli hledat muže ve věku 40 až 50 let, atletické postavy, svobodného, trpícího paranoidní poruchou osobnosti, který je cizinec pravděpodobně římskokatolického vyznání a žije nejspíše se svou sestrou nebo tetou.²⁰ Profil také obsahoval některé kuriózní detaily, např. předpověď, že až pachatele dopadnou, bude mít oblečené dvouřadové sako se zapnutými všemi knoflíky. Atentátník byl nakonec dopaden v roce 1957 díky přispění sekretářky společnosti Con Ed, která si ve stížnostech bývalého zaměstnance všimla podobných formulací, jaké byly použity v atentátníkových výhružných dopisech zveřejněných v novinách. Tímto bývalým zaměstnancem byl George Metesky, původem z Polska, který se soudil se společností Con Ed o náhradu za to, že trpěl tuberkulózou vzniklou jako následek pracovního úrazu. Při jeho zatýkání se potvrdilo, že profil Dr. Brussela byl obecně správný. Metesky žil se svými dvěma sestrami, měl atletickou postavu a byl svobodný. Ne všechny údaje profilu však byly správné. Například onemocnění, kterým Metesky trpěl, nebylo kardiovaskulární, jak se Dr. Brussel domníval. Také navzdory všeobecnému přesvědčení, Metesky nebyl zatčen ve dvouřadovém saku, ale měl na sobě vybledlé pyžamo. Do obleku se převlékl až před

---

¹⁹ Předchůdce CIA - Central Intelligence Agency, česky Ústřední zpravodajská služba

²⁰ TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, s. 6-39. ISBN 978-0-12-385243-4.

převozem do vazby.²¹ Tento profil je jistě zásadním mezníkem v oblasti psychologického profilování a jeho uvedení v práci na toto téma je takřka povinností každého autora. Nejde však pouze o první podrobně zdokumentovaný případ profilování, ale je také ukázkovým příkladem, jak může nevhodná medializace zkreslit činnost profilujících odborníků v očích veřejnosti, která pak profilování považuje za jakýsi druh nadpřirozeného „šamanství“.

Výše popsany případ nebyl jediným, na kterém Dr. Brussel s policií spolupracoval. Byl také, opět jako jedna z posledních možností, přizván k vytvoření profilu neznámého pachatele, který mezi roky 1962 a 1964 zavraždil v Bostonu 13 žen. Dr.Brussel byl členem profilovací komise, s jejímž závěrem, že vraždy jsou páčány dvěma různými muži, nesouhlasil a vypracoval svůj vlastní profil. Vraha, přezdíváného „Bostonský škrtič“ se podařilo identifikovat jako Alberta DeSalva, který se přiznal svému psychiatrovi. Než však stačil být Brusselův profil ověřen, byl DeSalvo ubodán spoluvězněm, když si odpykával svůj trest za jiné zločiny. Tento případ i v dnešní době vzbuzuje množství otázek. Například v roce 2001 se objevily pochybnosti o spojitosti Alberta DeSalva s vraždami na základě provedení analýzy DNA²².

Počátek systematického vývoje moderního profilování můžeme sledovat v USA od sedmdesátých let, kde jako první začali s jejím rozsáhlejším praktikováním. Jako spouštěcí prvek zde figuroval fakt, že zásadně poklesla objasněnost vražd. To bylo přisuzováno nárůstu počtu tzv. „nevztahových deliktů“, což jsou delikty, které nepředstavují „psychologické“ vyústění skutečných interpersonálních vztahů mezi pachatelem a jeho obětí²³. To s sebou tedy neslo nutnost nového přístupu při pátrání po těchto pachatelích, čímž se otevírá prostor pro psychologické profilování.

Zásluhy za prosazení a rozvoj profilování jako metody kriminální psychologie můžeme bezesporu připsat agentovi FBI Howardu Tetenovi. Teten, ještě jako pracovník kalifornské policie, začal vyvíjet profilování už počátkem šedesátých let a když se stal zvláštním agentem FBI, snažil se tuto metodu co nejvíce prosadit. V roce 1970 byl pod jeho vedením otevřen první kurs psychologického profilování jako pomocné metody vyšetřování, který byl nazván „applied criminology“, tedy aplikovaná kriminologie.

---

²¹ TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, s. 6-39. ISBN 978-0-12-385243-4.

²² Tamtéž

²³ Čírtková, L. *Forezní psychologie*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, str. 374

Netrvalo dlouho a tato metoda si, především díky úspěšné pomoci při vyřešení několika případů, našla cestu do kriminalistické praxe.

K dalšímu rozvoji této metody přispělo založení Jednotky behaviorálních věd (Behavioral Science Unit) – BSU v roce 1972 jako speciálního útvaru při Akademii FBI, v jejímž čele stanul zvláštní agent Jack Kirsch. Ten do jednotky povolal Howarda Tetena a Pata Mullanyho, kterým dal potřebný prostor k tvorbě profilů a rozvíjení výzkumu. Jejich snahou bylo především definování základních předpokladů pro tvorbu profilu a standardizování celého procesu, při čemž spolupracovali i s Dr. Brusselem. Mimo to se zabývali i možnostmi použití postupů profilování při vyjednávání s únosci či pachateli držícími rukojmí. Jejich koncepce, několikrát s úspěchem použité, pak byly vyučovány v rámci výcviku vyjednávačů FBI a staly se základem pro tvorbu manuálů²⁴.

Kromě výzkumu se věnovali také výcviku nových agentů. V tomto období se tak k FBI připojují například John Douglas, Roy Hazelwood či Robert Ressler, jedni z nejznámějších profilujících odborníků.

Po odchodu Howarda Tetena z BSU to byli právě výše jmenovaní, kteří převzali klíčovou roli v dalším rozvoji profilování a položení základů jeho současné podoby.

Koncem let sedmdesátých a v průběhu osmdesátých let pak Douglas s Resslererem začali provádět výslechy odsouzených vrahů a násilníků s cílem poznat, jak vlastně tito vrazi „pracují“, což mělo vést k lepšímu pochopení určitých klíčových prvků v páčání trestných činů a pomoci k vytváření přesnějších profilů. Za čtyři roky vyslechli celkem 36 pachatelů převážně sexuálně motivovaných vražd, z jejichž výpovědí dokázali určit řadu často se vyskytujících vzorců chování u jednotlivých typů pachatelů. Tento výzkum pak hrál klíčovou roli v dalším vývoji profilování ve Spojených státech. Na jeho základě byla pracovníky BSU vyvinuta praktická koncepce s názvem kriminální vyšetřovací analýza²⁵, která je používána a rozvíjena dodnes, a poznatky z tohoto výzkumu byly také využity při zpracování Manuálu pro klasifikaci zločinů (Crime Classification Manual)²⁶.

John Douglas s Royem Hazelwoodem zavedli typologii organizovaného a neorganizovaného pachatele, jejímž cílem bylo zjednodušení kategorizace pachatelů při

²⁴ TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, s. 6-39. ISBN 978-0-12-385243-4.

²⁵ Criminal Investigative Analysis - CIA

²⁶ DOUGLAS, John E a [et]. AL]. *Crime classification manual*. 1st Jossey-Bass pbk. ed. New York: Maxwell Macmillan International, c1992, 374 s. ISBN 06-692-4638-7. a další vydání

vytváření profilu a lepší srozumitelnosti pro policisty. Ta byla později doplněna o třetí, „smíšený“ typ a i přes značnou kritiku se právě pro svoji jednoduchost používá dodnes.

V roce 1985 pak vzniká program ViCAP (Violent Criminal Apprehension Program), který je dnes rovněž součástí Národního centra pro analýzu násilných zločinů – NCAVC. *V současnosti disponuje rozsáhlou databází objasněných i neobjasněných kapitálních zločinů, které jsou konzultovány a podrobovány profilování²⁷ a tvoří tak největší a nepoužívanější celonárodní program tohoto typu ve Spojených státech.*

Ve stejném roce v rámci expanze Jednotky behaviorálních věd dochází ke zřízení Národního centra pro analýzu násilných zločinů²⁸, jehož se BSU stala součástí jako jedna ze tří jednotek. Zbývajícími byly Jednotka speciálních operací a výzkumu a Jednotka podpory vyšetřování²⁹.

V devadesátých letech pak dochází k dalším organizačním změnám, když je NCAVC zařazen pod Útvar pomoci v naléhavých případech CIRG (Critical Incident Response Group). S tím také došlo k vnitřní reorganizaci, při které bylo NCAVC rozděleno do čtyř skupin. V této podobě funguje NCAVC i v současnosti:

- Behavioral Analysis Unit 1 (zabývá se terorismem a threat assesmentem)
- Behavioral Analysis Unit 2 (zaměřuje se na zločiny proti dospělým)
- Behavioral Analysis Unit 3 (zabývá se zločiny páchanými na dětech)
- Behavioral Analysis Unit 4 (Violent Criminal Apprehension Program – ViCAP)

Tento útvar tak i v současnosti představuje jakousi „kolébku“ moderního profilování a je považován za jednoho z vůdčích představitelů této metody.

Psychologické profilování však není jen doménou Spojených států amerických, ale k jeho vývoji přispěla i Velká Británie. Nejvýraznější osobností je bezesporu David Canter, environmentální psycholog a profesor na Liverpoolské universitě, který založil vlastní přístup k profilování v rámci Investigativní psychologie. Tu začal rozvíjet od osmdesátých let, kdy byl přizván jako konzultant k případu tzv. „Railway Rapist“, jehož oběťmi se stalo během čtyř let 19 žen. Na základě Canterova profilu se podařilo

---

²⁷ Čírtková, L. Forezní psychologie. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, str. 381-382

²⁸ National Center for Analysis of Violent Crime - NCAVC

²⁹ Special Operation and Research Unit a Investigative Support Unit

dopadnout Johna Duffyho, který se k činům přiznal a také prozradil svého komplice.

Canter si dal za cíl vytvořit vědeckou disciplínu založenou na psychologických principech, teoriích a empirických výzkumech, která poskytne pomoc policejní praxi. Reagoval tak na hojně používání přístupu FBI, na který pohlížel jako na nevědecký, intuitivní, užívající nelegitimní metody a přílišně zaměřený na praxi a zkušenosti profilujícího odborníka. Při konstituování Investigativní psychologie Canter zvolil obecnější přístup. Investigativní psychologie se tak věnuje především třem oblastem vyšetřování, a to procesu rozhodování policie během vyšetřování a managementu informací, posuzování výpovědí a psychologii kriminálního chování. V oblasti psychologického profilování se pak zaměřuje především na vývoj vědecky založené metody a na klasifikaci pachatelů různé trestné činnosti. Důraz je kladem především na přísný vědecký výzkum, z jehož výsledků pak vychází.

V současnosti je tento přístup rozvíjen především při Mezinárodní akademii investigativní psychologie, která se snaží sjednotit vědce i praktiky této disciplíny a která rovněž zajišťuje její výuku jako samostatného oboru na univerzitách.

V České republice se profilování začíná rozvíjet v podstatě až v osmdesátých letech. Určité počátky však můžeme nalézt již ve třicátých letech 20.století. Josef Šejnoha v úvodu svého díla *Kriminální psychologie* např. uvádí, že úspěch vyšetřovatele *nepředpokládá jen, aby kriminální úředník ovládal materiální stránku spáchaného zločinu, pokud jde o jeho provedení, způsob jeho, místní a časové okolnosti a zanechané stopy, ale předpokládá také, že vyšetřující chápe duševní stránku zločince, rozumí jeho motivům a umí si ze zjištěného materiálního obrazu zkonstruovati i obraz o duševních pochodech, které vedly ruku zločincovu. Jen tehdy bude schopen odhadnouti závažnost té či oné pohnutky, která ke zločinu vedla, a odhadnouti okruh lidí s jejich slabostmi, náruživostmi, utkvělými myšlenkami, představami, fantasií, cíly, snažením i vášněmi, z nichž také pachatel pochází, jen tehdy bude moci nalézti také způsob k jeho zajištění, výslechu i usvědčení, způsob, který se řídí podle mnohotvárnosti zločinu i podle mnohotvárnosti povah lidí*³⁰. Tato velmi inspirativní pasáž však není zdaleka jediná, která se psychologického profilování byť nepřímo dotýká. Jedná se tak o velmi pokrokové dílo své doby u nás, které předznamenává budoucí vývoj této problematiky.

---

³⁰ ŠEJNOHA, Josef. *Kriminální psychologie: Stručné základy kriminální psychologie pro právníky a praktické kriminalisty*. Praha: Československý detektiv, 1930.

Za první použití psychologického profilování na našem území pak můžeme považovat spolupráci znalců při vytvoření „psychologického obrazu“ mladé stopařky z Plzeňska, která se stala obětí vraždy v roce 1978.³¹

Další případ, při kterém vyšetřovatelé spolupracovali se znalci z oboru psychiatrie a sexuologie, můžeme registrovat v roce 1981. Jednalo se o brutální vraždu mladé ženy v Brně, která, jak se později ukázalo, byla jednou z pěti obětí Ladislava Hojera. Znalci byli přizváni ke spolupráci především kvůli neobvyklému způsobu deviantního jednání pachatele, který ženu zardousil, odřízl prsa a vyříznul genitál. Výsledkem spolupráce se znalci bylo vypracování pravděpodobné charakteristiky pachatele z psychiatrického a sexuologického hlediska, včetně jeho možných projevů. Na základě toho také znalci doporučili pořadí prověrek vytypovaných osob. Tato spolupráce se pak ukázala jako velmi přínosná a pomohla pachatele dopadnout.³²

V osmdesátých letech se výzkum soustředil spíše na *dílčí aspekty kriminálního chování pachatelů různých trestných činů*³³. Zájem o profilování však projevil např. René Grumlík, který jako znalec psychiatr zkoumal možnosti využití této metody u různých druhů trestných činů, ale i u neobvyklých sebevražd.

V devadesátých letech postupně začínají vycházet odborné články o psychologickém profilování obecně i o jeho možnostech využití v českém prostředí. Profilování je zařazováno do odborných knih a učebnic, týkajících se především forenzní psychologie. Rozvíjí se také výzkum v rámci grantů Ministerstva vnitra. S tímto rozvojem pak také souvisí častější užívání psychologického profilování v praxi, které má za sebou řadu úspěchů.

1.3 Účel a cíle profilování

Cílem psychologického profilování je poskytnutí relevantních informací vycházejících z analýzy případu, které pak mohou pomoci kriminalistům zaměřit vyšetřování konkrétního - zpravidla složitého - případu určitým směrem a tím zvýšit šance na jeho úspěšné vyřešení.

Profilování si zásadně neklade za cíl určení konkrétního pachatele trestného

³¹ NETÍK, K., NEUMANN, J. Metoda psychologického profilování pachatele – příspěvek forenzní psychologie kriminalistické praxi. Československá kriminalistika 1990, č. 1-2, s. 73-74

³² HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. Vyd. 1. Praha: Jaroslav Hofman, 2010, s. 44. ISBN 9788090437906.

³³ POLIŠENSKÁ, V. A. Profilování pachatelů trestných činů. Kriminalistika 2008, č. 4 (www.mvcr.cz/clanek/profilovani-pachatelu-trestnych-cinu.aspx)

činu, jak by se z některých filmů mohlo zdát. Vzhledem k „pouze“ pravděpodobnostní hodnotě profilu tak slouží především k zúžení okruhu podezřelých, nikoliv k označení pachatele.

Také napravení chyb ve vyšetřování není cílem psychologického profilování. To může pomoci v případě nejednoznačnosti důkazů či v situacích důkazní nouze, ale *musíme si uvědomit, že profil pachatele či místa činu je pouze tak dobrý, jak dobře je shrnut veškerý materiál potřebný k vytvoření profilu*³⁴. Chyby při zajišťování důkazů totiž mohou vyústit v sestavení profilu, který místo pomoci při vyšetřování navede kriminalisty špatným směrem a řešení případu spíše zkomplikuje, ne-li znemožní.

Ambicemi psychologického profilování také jistě není nahrazení běžných způsobů vyšetřování. Profilování je pomocná metoda, která má pravděpodobnostní charakter a tak se k ní také musí přistupovat. Nepodává vyčerpávající ani absolutně přesné informace a přílišné lpění na profilu může dopadení pachatele velice ztížit.

Jakkoliv alibisticky může takto vymezený cíl a účel profilování působit, je nutné si uvědomit, že ze své podstaty nic jiného než „pouze“ pomoc při vyšetřování nabídnout nemůže. Myslet si, že profilování je zázračná metoda, jejímž cílem je přesná identifikace pachatele a jeho bezprostřední zatčení pokaždé, kdy se profilující odborník případu ujme, jak často můžeme vidět ve filmové a seriálové tvorbě, je chybné a lehce úsměvné.

1.4 Indikace psychologického profilování

Psychologické profilování *nepředstavuje univerzálně použitelný postup*³⁵, který by se dal aplikovat libovolně dle potřeb vyšetřování. Naráží na limity vyplývající jak z podstaty samotné metody a jejího účelu, tak i z objektivních skutečností.

Obecně lze konstatovat, že psychologické profilování nelze používat při objasňování jakéhokoliv trestného činu a ne u všech trestných činů, kde je profilování možné použít, je to vhodné.

Jak můžeme vyčíst z historického vývoje této metody, psychologické profilování se využívalo zejména ve složitých případech, kdy běžné vyšetřovací postupy nestačily,

³⁴ POLIŠENSKÁ, V. A. Profilování pachatelů trestných činů. Kriminalistika 2008, č. 4 (www.mvcr.cz/clanek/profilovani-pachatelu-trestnych-cinu.aspx)

³⁵ Čírtková, L.; Červinka, F. Psychologické profilování: mýtus a skutečnost. In *Kriminalistika*, 1/1995, s.26.

zejména pak v případech tzv. „nevztahových deliktů“. Je tomu tak především proto, že při objasňování méně závažné kriminality se použití profilování vzhledem ke své náročnosti jeví jako neúčelné. U vyšetřování trestných činů vyplývajících z interpersonálních konfliktů pak profilování většinou není třeba, protože ke zjištění pachatele stačí obvyklé vyšetřovací metody. V současnosti není situace příliš odlišná. Psychologické profilování je stále chápáno spíše jako poslední možnost jak vyřešit složitý případ, a je k němu přistupováno až po více či méně bezvýsledném vyčerpání obvyklých vyšetřovacích metod.

Co se týče konkrétních případů, obecnou *podmínkou aplikace této metody je bohatý výskyt stop, z nichž se dá usuzovat na způsob spáchání a na motivaci.*³⁶ Vytvoření profilu je závislé na kvantitě i kvalitě údajů o trestném činu. Není-li těchto informací dostatek nebo nejsou-li kvalitní, nelze zpravidla vytvořit profil neznámého pachatele. I tak však může profilující odborník poskytnout vyšetřovatelům cenné informace o dílčích důkazech, které mohou vyšetřování pomoci.

Také ne všechny druhy trestných činů jsou vhodné k profilování. *O profilování lze uvažovat zejména u deliktů, jejichž scéna vykazuje určitý zvláštní rukopis pachatele.*³⁷ Ten se projevuje především nápadným způsobem provedení naznačující psychickou dysfunkci, rituálním provedením, sadistickými prvky ve způsobu spáchání, posmrtnými útoky na oběť atd.

Za vhodné delikty pro profilování jsou tak obecně považovány především:

- vraždy
- znásilnění
- pohlavní zneužívání
- žhářství
- únosy a vydírání
- držení rukojmích
- bombové útoky

Nevhodné pro profilování jsou tedy zejména trestné činy, jejichž způsob provedení neposkytuje dostatek informací o osobnosti pachatele. *Není-li čin dostatečně*

³⁶ MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl.vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 62. ISBN 80-7179-878-9.

³⁷ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, str. 381

*individualizovaný, nenabízí-li dostatek klíčů ke zvláštnostem pachatele, nelze zpravidla o pachateli sdělit nic konkrétnějšího, co by se dalo využít pro další postup vyšetřování.*³⁸

Nevhodné pro profilování tak jsou především:

- organizovaný zločin
- majetkové trestné činy (krádeže, zpronevěra a další)
- vraždy na objednávku
- trestné činy páchané pod vlivem návykové látky
- poškození cizí věci
- trestné činy páchané na vysoce viktinních obětech

Nevhodnost deliktu pro profilování ovšem neznamena absolutní nemožnost jeho použití. Profilování může i u těchto deliktů poskytnout sice limitované, ale přesto nápomocné informace, které usměrní další postup vyšetřování.

---

³⁸ Čírtková, L.; Červinka, F. Psychologické profilování: mýtus a skutečnost. In *Kriminalistika*, 1/1995, s. 26.

2. Postupy psychologického profilování

V oblasti profilování neexistuje jednotná metodika postupu ani všeobecně závazná či platná teorie. Zpravidla se uplatňuje eklektický přístup, tj. podle okolností konkrétního případu se používá vše, co slibuje praktický úspěch³⁹. To dává profilujícím odborníkům značnou volnost při volbě různých postupů a při interpretaci zjištěných informací, ale zároveň to z profilování dělá relativně nereproduktivní postup bez univerzálně použitelného algoritmu. Důsledkem toho je pak celkem velká diferenciací metod a široký a značně nesourodý soubor různých poznatků, což znesnadňuje orientaci v tomto oboru. Častý je proto také „boj“ mezi jednotlivými autory, kteří prosazují svůj postup a kritizují ty ostatní. Příkladem může být Brent E. Turvey, který v podstatě neuznává jinou metodu profilování než svoji Behavioralní analýzu důkazů a značnou kritikou se proti všem ostatním vymezuje⁴⁰.

Právě neexistence jednotné metodiky, která by byla definovaná teorií a vyjádřená vědeckou strukturou na základě empirických psychologických, sociálních, kriminologických a kriminalistických výzkumů, je často kritizována odbornou veřejností, která zdůrazňuje nutnost se tímto nedostatkem hlouběji zabývat⁴¹.

Obecně je tedy profilování podřazováno k heuristickým úsudkům, které jsou založeny na redukování vstupních komplexních informací pomocí hledání souvislostí a pravděpodobnosti⁴². K tomuto procesu se dnes přistupuje dvěma hlavními způsoby, které jsou označovány jako intuitivní a empirické profilování. Rozlišení těchto přístupů pak dokonale vyjadřuje spor, zda-li je profilování umění či věda.

Intuitivní profilování, jak už název napovídá, je založeno především na intuici profilujícího odborníka, tedy jeho přirozené mentální schopnosti vniknutí do řešení problému spočívající na dřívějších úsudcích, zkušenostech a vzpomínkách, ať již uvědomovaných či nikoliv. Vysuzování charakteristik pachatele je tedy postaveno na zkušenostech profilujícího odborníka z předchozích podobných případů a jeho

³⁹ Čírtková, L. Forezní psychologie. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, str. 375

⁴⁰ TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, ISBN 978-0-12-385243-4.

⁴¹ PROTIVINSKÝ, Miroslav. Souvislost kriminalistických verzí s analýzou případu. *Kriminalistika*., MV ČR, 2006, č. 2. ISSN 1210-9150. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2006/02/protivin.html>

⁴² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forezní psycholinguistika: aktuální trendy. *Bezpečnostní teorie a praxe / Policejní akademie České republiky*. 2010, zvláštní číslo, s. 66. ISSN 1801-8211.

poznacích z nich získaných, které jsou pak přenášeny na právě řešený případ spolu s různými teoriemi z oborů psychologie, psychiatrie, kriminologie a dalších.⁴³

Někteří autoři⁴⁴ pak tento způsob profilování - s určitým zjednodušením - připodobňují k postupu lékařů při stanovení diagnózy. To zdůrazňuje jeho praktickou orientaci a právě proto se tak můžeme někdy setkat s označením „*klinické profilování*“⁴⁵, což dnes však působí spíše jako reminiscence na starší způsoby, kdy byli znalci z řad psychiatrů a psychologů konzultováni k jednotlivým případům, aby svými odbornými znalostmi a zkušenostmi z klinické praxe pomohli při vyšetřování.

Právě s intuitivním profilováním se veřejnost setkává nejčastěji, a to především prostřednictvím filmové a seriálové tvorby (např. série filmů podle knih Thomase Harrise *Mlčení Jehňátek*, *Hannibal* a *Červený drak*, seriál *Myšlenky zločince* a další), která profilování líčí jako tajemnou a téměř všemocnou metodu. Také zastánci tohoto postupu hojně publikují články a knihy, v nichž popisují svoji práci. Prezentovány bývají ale pouze úspěšné případy, kdy profilování pomohlo k dopadení pachatele a děje se tomu často populární až beletristickou formou, takže i tato díla jsou u veřejnosti velmi oblíbená. Díky tomu veřejnost získává na profilování značně zkreslený pohled, který může vést k přeceňování jeho přínosu do vyšetřování a přesvědčení o neomylnosti profilujícího odborníka. Skutečnost je však poněkud odlišná.

Intuitivní profilování bylo podrobeno několika studiím⁴⁶, které zkoumaly vliv schopností, praxe a zkušeností s různým druhem trestné činnosti na přesnost profilu u různých skupin profilovačů, policistů i laiků. Výsledky naznačují původní předpoklad, že intuitivní profilovači dosahují v průměru vyššího stupně přesnosti ve svých předpovědích, ale v jednotlivých případech tomu tak být nemusí. Také způsob vysuzování vlastností neznámého pachatele z informací o zločinu není u intuitivních profilovačů nijak podstatně odlišný od ostatních skupin. Liší se pouze po stránce kvantitativní, tedy větším množstvím informací a detailů o případu, se kterými intuitivní profilovači pracují⁴⁷.

⁴³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forezní psycholinguistika: aktuální trendy. *Bezpečnostní teorie a praxe / Policejní akademie České republiky*. 2010, zvláštní číslo, s. 66. ISSN 1801-8211.

⁴⁴ RESSLER, Robert K, Ann Wolbert BURGESS a John E DOUGLAS. *Sexual homicide: patterns and motives*. Lexington, Mass.: Lexington Books, c1988, s. 135-152. ISBN 978-0669165593.

⁴⁵ GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kol. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 78

⁴⁶ Pinizzotto, A.J. and Finkel, N.J. (1990)

⁴⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forezní psycholinguistika: aktuální trendy. *Bezpečnostní teorie a praxe /*

Intuitivní profilování je tak úzce spojeno se subjektivními zkušenostmi, na jejichž základě pak profilující odborník formuluje své domněnky k aktuálnímu případu. Je proto značně závislé na existenci a přístupnosti podobných případů, což je považováno za největší riziko tohoto postupu. Je také důležité mít na paměti, že ačkoliv intuice je důležitou součástí života každého z nás a mnohdy hraje klíčovou roli v našem rozhodování, nelze spoléhat jen na ni. To může často vést k chybným, ne-li absurdním závěrům, a je proto nutné jí podpořit dobrým logickým úsudkem a objektivním náhledem na konkrétní případ.

*Empirické profilování naopak využívá statisticky podložené pravděpodobnosti mezi zločinným chováním a určitými charakteristikami pachatele*⁴⁸. Spočívá tedy v přisuzování pravděpodobných vlastností neznámému pachateli na základě statistického výskytu u jemu podobných pachatelů, které byly zjištěny z předchozích výzkumů stejné trestné činnosti. *Například pro trestný čin znásilnění bylo empiricky zjištěno, že 84% znásilňovačů bylo již trestáno, a to pro majetkovou trestnou činnost (73%) a pro sexuální delikty (30%)*⁴⁹. Podobné výzkumy jsou pak prováděny i pro další charakteristiky pachatelů různých trestných činů s cílem zjistit pravděpodobnost jejich výskytu.

Kromě popisných statistických analýz se také často používá metoda multidimenzionálního škálování (MDS). Její podstatnou je určení koeficientů všech proměnných podle jejich vzájemných souvislostí. Výsledkem je pak geometrický prostor, který zobrazuje korelace mezi proměnnými jako vzdálenosti. Tento prostor tedy představuje mapu (MDS map)⁵⁰ s body představujícími proměnné, ze které lze snadno vyčíst vzájemné vztahy mezi proměnnými a rozlišit jejich různé tematické vzorce. *Čím blíže k sobě jsou dvě korelace proměnných, tím lepší je shoda mezi geometrickým zobrazením a původní korelací, tedy čím blíže jsou dvě proměnné na geometrickém zobrazení, tím větší je možnost, že se objeví během jednoho kriminálního činu či v činnosti jednoho pachatele*⁵¹. Proměnné jsou zároveň seskupeny v prostoru grafu do

---

Policejní akademie České republiky. 2010, zvláštní číslo, s. 66. ISSN 1801-8211

⁴⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forenzní psycholinguistika: aktuální trendy. *Bezpečnostní teorie a praxe / Policejní akademie České republiky*. 2010, zvláštní číslo, s. 66. ISSN 1801-8211.

⁴⁹ tamtéž

⁵⁰ KOCSIS, Richard N. *Criminal profiling: international theory, research and practice*. Paisley: Quantum, 2007, s. 31. ISBN 978-1588296849. , Canter místo MDS pak používá označení „Analýza nejmenšího prostoru“, neboli SSA (Smallest Space Analysis)

⁵¹ POLIŠENSKÁ, V. A. Profilování pachatelů trestných činů. *Kriminalistika* 2008, č. 4

tematických skupin, přičemž střed grafu představuje typické charakteristiky vzorce chování. To umožňuje vytvořit mnohem komplexnější náhled na vzorce chování jednotlivých typů pachatelů a dát je do souvislosti s jejich typickými vlastnostmi.

Ukázkou může být analýza provedená Canterem na 112 případech znásilnění:

Zásadní nevýhodou je, že tyto studie jsou typicky prováděny pouze v rámci jednoho státu a jsou tak ovlivněné specifickým prostředím a kulturou, na což je nutné při jejich použití brát zřetel.

Rovněž vysuzováním pravděpodobných vlastností neznámého pachatele na základě statistických podkladů vzniká profil spíše „typického“ pachatele, než aby zachycoval konkrétního člověka, který daný čin spáchal. Hlavní význam tak je spíše v oblasti sociodemografických charakteristik pachatele než při odhadu jeho osobnostních rysů.

V současné době se však rozdíl mezi intuitivním a empirickým profilováním stírají a v praxi často dochází ke kombinaci obou přístupů⁵². To umožňuje do jisté míry korigovat negativa obou metod a využívat jejich předností.

Co se týče odpovědi na otázku, zda je profilování umění či věda, nemůžeme odpovědět jednoznačně ve prospěch ani jedné z možností. Profilování si sice buduje vědecké zázemí a jsou prováděny empirické výzkumy, přesto v něm intuice a talent profilujícího odborníka hrají nezastupitelnou roli a jistě dlouho hrát budou.

2.1 Tvorba profilu neznámého pachatele

Konkrétní proces vytváření profilu neznámého pachatele lze popsat jen velmi obtížně. Narážíme zde především na samotnou povahu tohoto postupu coby heuristického úsudku. Konkrétní průběh vytváření psychologického profilu tak bude záviset především na konkrétních okolnostech a profilujícím odborníkovi. Je také nutné zdůraznit, že profilování není statický jev, ale dynamický proces, který relativně kopíruje vývoj případu, jemuž se musí přizpůsobit. Také samozřejmě platí, že je-li zjištěna nová skutečnost, profil se na jejím základě musí přehodnotit.

Obecně pak lze tento proces popsat tak, že profilující odborník zpracovává veškeré dostupné informace o případu, aby mohl co nejvěrněji rekonstruovat chování pachatele, z čehož pak usuzuje na jeho motivaci a následně formuluje psychologický profil. Zjednodušeně lze tedy proces tvorby profilu shrnout do tříčlenné posloupnosti:⁵³

Co (rekonstrukce skutku) → **Proč** (motivace) → **Kdo** (profil)

Prvním krokem profilování je tedy analýza místa činu, která má odpovědět na otázku, co se stalo, přičemž pojem „místo činu“ je zde chápán širěji než jen jako místo,

---

⁵² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forenzní psycholinguistika: aktuální trendy. *Bezpečnostní teorie a praxe / Policejní akademie České republiky*. 2010, zvláštní číslo, s. 65. ISSN 1801-8211.

⁵³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forenzní psycholinguistika: aktuální trendy. *Bezpečnostní teorie a praxe / Policejní akademie České republiky*. 2010, zvláštní číslo, s. 65. ISSN 1801-8211.

kde se odehrál vlastní skutkový děj trestného činu⁵⁴. Místem činu je tak zde myšleno:⁵⁵

- místo prvního kontaktu pachatele s obětí – místo, kde si pachatel oběť vyhlédl nebo ji poprvé kontaktoval
- místo útoku – místo, kde pachatel oběť napadl
- místo činu v úzkém slova smyslu – místo, kde pachatel oběť napadl
- místo nálezu oběti – pokud je odlišné od místa činu v úzkém slova smyslu, tedy místo kde pachatel zanechává usmrcenou oběť nebo oběť propouští.

V této fázi se profilující odborník na základě analýzy tzv. primárních dat (např. videodokumentace a fotografie z místa činu a jeho okolí, protokoly z ohledání těla oběti, pitevní zprávy, výpovědi osob a další relevantní informace) snaží rekonstruovat chování pachatele. Pro profilování jsou pak důležité především následující položky místa činu:⁵⁶

- **Poloha těla** – je žádoucí, aby byla zaznamenána písemně i fotograficky ihned v době nálezu, protože jeho poloha může být např. během ohledání či při resuscitaci změněna. Pro profilujícího odborníka je důležité, aby dokumentace zachycovala tělo v poloze, v jaké ji zanechal pachatel, jinak může dojít k milnému závěru.
- **Stav těla** – důležité je zejména zjištění, jestli oběť byla oblečená, úplně či částečně svlečená, nebo zda bylo oblečení pachatelovým chováním nějak poškozeno a zda zranění na těle oběti odpovídají poškozenému oblečení. Dále je vhodné zjišťovat případnou pachatelovu manipulaci se svršky oběti, např. jestli oběť nezakryl, a zjistit zda si z místa činu nějaké věci oběti neodnesl.
- **Množství a povaha zranění** – zásadní je také soupis všech zranění, mechanismus jejich vzniku, odhad doby vzniku zranění, která zranění byla způsobena zaživa a která po smrti, přítomnost alkoholu či jiných návykových látek v krvi oběti, nález spermatu a další. Především počet a umístění zasazených ran může naznačovat pachatelův stav v době útoku, například tzv.

---

⁵⁴ Anglosaská odborná literatura používá širší termín „scéna deliktu“ (Crime Scene)

⁵⁵ Gillernová, I.; Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 92

⁵⁶ Gillernová, I.; Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 93-100

„overkill“ (použití nadbytečné míry násilí než jaká je potřebná k usmrcení) může signalizovat rozrušení pachatele způsobené zlobným afektem, například u vražd motivovaných mstou.

- **Přítomnost a lokalizace ostatních stop** – pro profilujícího odborníka jsou významné stopy trasologické, jako otisky bot či pneumatik, jež naznačují, jakým způsobem se pachatel na místo činu dostal, zda byl na místě dříve než oběť a čekal na ni, nebo zda oběť sledoval. Biologické stopy dokumentují pohyb oběti a pachatele na místě činu, např. snahu zraněné oběti uniknout před pachatelem, dále pak přítomnost spermatu může vypovídat s vysokou pravděpodobností o sexuální motivaci. Důležitá je ale i absence např. daktyloskopických stop, což může znamenat plánování a důkladnou přípravu pachatele nebo jeho předešlé kriminální zkušenosti.
- **Okolí místa činu** – to je důležité při posouzení, jaké riziko pachatel podstoupil, když se zdržoval na místě činu při manipulaci s obětí, umožňuje stanovit únikové a přístupové trasy, usuzovat na znalost terénu pachatelem a zjistit, jestli místo činu spadá do jeho komfortní zóny. Je proto vhodné, aby spisová dokumentace obsahovala podrobné zakreslení do mapy nebo letecký snímek.

Místo činu však kromě těchto základních položek poskytuje řadu dalších stop, ze kterých lze usuzovat na chování a prožívání pachatele a oběti. Důležité jsou pak především nápadné detaily, které svědčí o tzv. personifikaci pachatele.

Personifikací je tedy *provádění toho, co je již za hranicemi vlastního spáchání činu, a tudíž reprezentuje jen osobní potřeby pachatele*⁵⁷. Jako projevy personifikace jsou pak označovány následující aktivity pachatele:

- **Odčinění** (undoing) – představuje chování pachatele, kterým se snaží vytvořit zdání, že se čin nestal a tím symbolicky smývá svůj pocit viny. Typicky se tak děje přikrytím mrtvolu, jejím umytím a oblečením či složením rukou na těle oběti. Odčinění je vykládáno jako projev emocionální vazby k oběti a může znamenat, že pachatel svoji oběť znal nebo pocházel z jejího okolí⁵⁸.
- **Overkilling** (použití nadbytečné míry násilí než jaká je potřebná k usmrcení) je takové chování, kdy pachatel používá násilí zcela nepřiměřené intenzity než jaká

⁵⁷ PROTIVÍNSKÝ, Miroslav. Od analýzy případu k profilu pachatele. *Kriminalistika.*, 2007, č. 1, 63 - 69. ISSN 1210-9150.

⁵⁸ tamtéž

je potřebná k usmrcení oběti. Toto chování je spojováno především s osobně motivovanými zločiny a je vnímán jako ventilace nenávisti a vzteku nebo jako projev pomsty⁵⁹.

- **Inscenace** (Staging) místa činu představuje jednání pachatele spočívající v záměrném změnění místa činu za účelem předstírání jiné motivace činu, čímž od sebe odvede pozornost. Inscenování obvykle naznačuje pečlivou přípravu pachatele na spáchání trestného činu a jeho vysokou míru seberegulace během kriminálního chování.
- **Depersonalizace** oběti bývá projevem odmítnutí, resp. popření emocionálního vztahu pachatele k oběti a odráží snahu zbavit oběť lidských atributů, např. zohavením, rozbitím obličeje, odstraněním některých částí těla apod. Toto odosobnění pak umožňuje pachateli jednat s obětí jako s neživou věcí, která se pro něj stává pouhým předmětem sloužícím výhradně k získání potěšení.
- **Vystavení těla** - tedy uvedení mrtvolu do určité ponižující pozice, např. když pachatel odloží mrtvolu ponižujícím způsobem podle své osobní fantazie, případně aby šokoval ty osoby, které ji najdou, je příznakem určité tendence k rituálnímu, symbolickému chování.

Dále je také nutné věnovat značnou pozornost oběti trestného činu. Tu nelze považovat za pouhý pasivní objekt nezasahující do děje, nýbrž v řadě případů za aktivního účastníka, který zásadně ovlivňuje průběh daného skutku. Pozornost se pak věnuje především zkoumání běžných aktivit oběti, jejího životního stylu, zálib atd., z čehož se dá určit míra rizika její viktimizace či případný vztah k pachateli. Nezbytné je také zjistit aktivity oběti těsně před činem, aby si profilující odborník mohl vytvořit co nejlepší představu, jak a kde došlo ke kontaktu s pachatelem. Důležitý může být také fyzický vzhled oběti, ze kterého se v některých případech dá usuzovat na preference pachatele.

Výsledkem analýzy místa činu by pak měla být podrobná představa profilujícího odborníka o průběhu činu a chování pachatele především v těchto bodech:

- přiblížení se k oběti
- útok respektive získání oběti

---

⁵⁹ ČÍRTKOVÁ, L. Současné trendy v kriminalistické psychologii. Kriminalistika 2008, č. 1 (<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2007/01/cirtkova.pdf>)

- kontrolování oběti
- zločinné jednání v užším slova smyslu (v případech vražd také nakládání s obětí)
- únik či útěk z místa činu

Kvalita samotné rekonstrukce pak závisí především na kvalitě informací, se kterými profilující odborník pracuje. Častým zdrojem chyb bývají bohužel nezáměrné změny původní situace osobami, které provádějí prvotní opatření na místě, nebo i svědky. Mohou totiž některé stopy poškodit nebo jiné stopy vytvořit⁶⁰. To pak může zavést úvahy profilujícího jiným směrem a značně ovlivnit výsledek celého procesu.

Dalším, na první fázi navazujícím krokem profilování je usuzování profilujícího odborníka na motivaci pachatele, tedy objasňování, proč se ten který trestný čin stal. Ten tak přechází od popisu vnějšího chování neznámého pachatele k úvahám o jeho vnitřním prožívání. Na konkrétní pohnutky, které vytvářely motivační pozadí kriminálního jednání, profilující odborník usuzuje především ze způsobu, jakým byl trestný čin spáchán. Snaží se tak rekonstruovat pravděpodobnou motivaci pachatele, ze které lze odvodit, jak se pachatel těsně před činem cítil, co v průběhu činu prožíval a jaké motivy spustily, udržovaly a zaměřovaly jeho kriminální chování⁶¹.

Odhad motivace neznámého pachatele je velice náročná záležitost. Ne vždy je motivace pachatele srozumitelná či na první pohled zřejmá a některé trestné činy dokonce budí dojem její absence. Zásadně však platí, že každé jednání člověka je motivováno, tedy *neexistuje nemotivovaná trestná činnost, existuje pouze trestná činnost bez známé motivace*⁶². Záleží tak na schopnostech profilujícího odborníka a leckdy i na štěstí, jestli dokáže takové motivaci porozumět.

Třetím a posledním krokem je vytvoření samotného profilu, tedy formulování pravděpodobných charakteristik neznámého pachatele. Při jeho sestavování pracuje profilující odborník se všemi poznatky zjištěnými během předchozích dvou kroků, z nichž konkrétní prvky profilu vyvozuje. Samozřejmostí je ale i využívání souborů kriminologických dat a statistik, o které může některé závěry opřít. Profilování dnes také využívá svého teoretického zázemí, které poskytuje řadu poznatků či

⁶⁰ PROTIVÍNSKÝ, Miroslav. Od analýzy případu k profilu pachatele. *Kriminalistika.*, 2007, č. 1, 63 - 69. ISSN 1210-9150.

⁶¹ Čírtková, L. Forenzní psychologie. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, str. 379

⁶² Tamtéž str. 95

interpretačních schémat. Často se využívá klasifikace organizovaná / neorganizovaná scéna deliktu a z ní vyplývající typologie pachatelů, které poskytují profilujícím odborníkům určité vodítko při sestavení profilu.

Tato klasifikace byla vytvořena v osmdesátých letech přímo pro účely psychologického profilování agenty FBI na základě výzkumu 36 odsouzených pachatelů převážně sexuálně motivované trestné činnosti.

Důvodem vytvoření této dichotomie bylo především zefektivnění výuky profilování a komunikace s vyšetřovateli, protože umožnila jednoduše klasifikovat pachatele podle různé úrovně jeho schopností, promyšlenosti a důmyslnosti provedení zločinu⁶³. Původně se používala pouze pro rozlišení scén deliktu a pachatelů vraždy, ale časem byla přenesena i na scény deliktu a pachatele trestného činu znásilnění a žhářství.

Podstatou je tedy rozdělení klasifikace deliktu, z níž je poté odvozen typ neznámého pachatele. *Pro posouzení, zda jde o organizovaný či neorganizovaný delikt, je rozhodující scéna deliktu*⁶⁴. Ta má u obou jiný, relativně protichůdný ráz a vyskytují se v ní stopy odlišného chování. Charakter organizované a neorganizované scény deliktu by se dal shrnout takto⁶⁵:

Scéna organizovaného deliktu	Scéna neorganizovaného deliktu
Čin byl plánován	Čin byl spontánní
Výběr oběti a místa mají určitý řád	Oběť nebo místo pachatel zná
Kontrolovaná konverzace s obětí	Minimální konverzace s obětí
Místo činu odráží pachatelovu celkovou kontrolu	Scéna deliktu je ledabylá, situační a náhodná
Vlastnímu usmrcení předchází jiné agresivní nakládání s obětí	Násilí vůči oběti bylo náhlé, oběť byla útokem překvapena
Omezuje oběť	Oběť omezuje minimálně
Scéna je často naaranžovaná	Sexuální aktivity s tělem oběti po jejím usmrcení
Tělo oběti je přemístěno nebo ukryto	Tělo oběti je viditelně ponecháno na místě činu
Zbraň chybí, málo nalezených důkazů	Zbraň na místě činu, často hodně důkazů

⁶³ TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, s. 75. ISBN 978-0-12-385243-4.

⁶⁴ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, str. 379

⁶⁵ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, str. 379, TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, s. 76. ISBN 978-0-12-385243-4. , GODWIN, Maurice. Reliability, Validity, and Utility of Criminal Profiling Typologies. *Journal of Police and Criminal Psychology*. 2002, č. 1.

Takto přísně rozlišené typy scén deliktu jsou však spíše „ideální“, tvoří jakési protikladné extrémy. *V praxi se „čistý“ případ organizovaného či dezorganizovaného místa činu objeví jen vzácně*⁶⁶. Lze proto uvažovat o třetím typu scény deliktu, tedy o typu „smíšeném“.

Autoři této typologie pak vysvětlují, že „smíšený“ charakter scény deliktu může být způsoben především těmito důvody⁶⁷:

- Čin byl spáchán více pachateli, takže se ve scéně deliktu promítlo více vzorců chování.
- Ačkoliv byl čin dobře připraven a naplánován, došlo k okolnostem, které pachatel nepředvídal, např. nebyl schopen ovládnout oběť.
- Primárním motivem mohlo být např. pouze znásilnění, ale odpor oběti nebo emoční rozpoložení útočníka zapříčinilo eskalaci útoku ve vraždu.
- Rozporuplnost v chování pachatele během páchání zločinu se mohou promítnout do scény deliktu, která pak vykazuje různé stupně ve organizovanosti nebo neorganizovanosti pachatele. K této nekonzistenci chování často přispívá mladickost pachatele, užívání alkoholu a drog,
- Stresor pocházející z vnějšího prostředí může způsobit změnu v chování pachatele, která nesouhlasí s jeho typem. To může vést k tomu, že zbrklý a velice výbušný útok je spáchán útočníkem, který by normálně útok plánoval a snažil se situaci kontrolovat.

Tyto důvody však nejsou zdaleka schopny vysvětlit všechny možnosti výskytu znaků obou typů v jedné scéně deliktu, například nezohledňují možný vývoj pachatele⁶⁸, a celá typologie se tak zdá být poněkud nepřesná.

Oběma typům scény deliktů pak odpovídají shodně pojmenované typy pachatelů, přičemž je předpokládáno, že organizovaná scéna deliktu odráží chování organizovaného pachatele a v neorganizované scéně deliktu je promítnuto chování pachatele neorganizovaného. Stejně jako scény deliktu, i vlastnosti přisuzované těmto

---

⁶⁶ Gillernová, I.; Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 98-99.

⁶⁷ DOUGLAS, John E. *Crime classification manual: a standard system for investigating and classifying violent crimes*. 2nd ed. San Francisco, Calif.: Jossey-Bass, c2006, s. 224. ISBN 978-0-7879-8501-1.

⁶⁸ TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, s. 75. ISBN 978-0-12-385243-4.

pachatelům jsou do značné míry kontrastní. Jednotlivé typy pak bývají charakterizovány následovně⁶⁹:

Organizovaný pachatel	Neorganizovaný pachatel
Průměrná či nadprůměrná inteligence	Spíše podprůměrná inteligence
Společensky zdatný	Společensky nedostačivý
Kvalifikované zaměstnání	Nekvalifikované zaměstnání
Sexuálně schopný	Sexuálně neschopný
Vyšší rodinný či společenský status	Nižší rodinný či společenský status
Nedůsledná disciplína v dětství	Nepříznivé dětství, tvrdá disciplína
Kontrolovaná nálada při páčání zločinu	Úzkostná nálada při páčání zločinu
Časté užívání alkoholu během zločinu	Minimální užívání alkoholu
Činu zpravidla předchází situační stres	Neovlivněn situačním stresem
Žije s partnerkou	Žije sám
Je mobilní, často vlastní automobil, který udržuje v dobrém stavu	Zpravidla bydlí nebo pracuje poblíž místa činu
Vyšetřování sleduje v médiích	Nejeví zájem o vyšetřování
Po spáchání může změnit práci nebo se přestěhovat	Po spáchání se zpravidla projeví nápadná změna chování.

Rovněž tato typologie je ryze ideální a příliš nevystihuje realitu, protože *pokud by skutečně převládala smíšený typ místa činu, měl by z něj ovšem být odvozen též odpovídající třetí typ osobnosti pachatele.*⁷⁰

Realitě by tak mohla lépe odpovídat typologie „spíše organizovaná“ nebo „spíše neorganizovaná“ scéna deliktu a tomu odpovídající typy pachatelů, přičemž zařazení by vycházelo z určité míry převahy znaků jednoho typu. Tato míra převahy by ale nemohla být jen kvantitativní, musela by zohledňovat i kvalitativní stránku, což by vyžadovalo ohodnocení každého ze znaků podle jeho relevance v rámci jednotlivých typů. Nabízí se však otázka, je-li to možné a zda by to bylo vůbec účelné vzhledem k původnímu záměru jejích tvůrců.

Tato typologie je tedy hojně kritizována pro svoji nepřesnost a pro její původ v

⁶⁹ Čírtková, L. Forenzní psychologie. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, str. 379, TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, s. 76. ISBN 978-0-12-385243-4. , GODWIN, Maurice. Reliability, Validity, and Utility of Criminal Profiling Typologies. *Journal of Police and Criminal Psychology*. 2002, roč. 17, č. 1.

⁷⁰ tamtéž

nepříliš vědeckém výzkumu, ale i přesto je stále velmi často užívána, a to především pro svou jednoduchost a srozumitelnost.

Takovýchto teoretických koncepcí či „vodítek“ je pak celá řada a profilující odborník bude zpravidla volit tu, která se mu bude zdát nejpřiléhavější.

Právě v této fázi se tak projevují kvality profilujícího odborníka. Přesnost výsledného profilu je do značné míry závislá na jeho schopnostech nalézt a správně interpretovat stopy na místě činu a vyvodit z nich odpovídající závěry.

Co se týče obsahu profilu, různí autoři uvádí vlastnosti pachatele, ke kterým by se měl profil vyjadřovat, více či méně odlišně. Rozdíly jsou však spíše v okrajových vlastnostech, zatímco ty základní zůstávají stejné. Ideální psychologický profil neznámého pachatele by tedy měl obsahovat zejména:⁷¹

- pravděpodobné pohlaví pachatele
- přibližný věk
- rodinný stav
- orientační odhad sociálních vazeb
- dosažené vzdělání
- inteligenci
- pravděpodobné zaměstnání, profesionální orientaci
- sexuální přizpůsobení, zralost
- sexuální deviace
- kriminální minulost a pravděpodobnost opakování podobného deliktu
- bydliště ve vztahu k místu činu
- pravděpodobná reakce na vyšetřování
- životní styl
- sociální původ

Takový profil se však podaří sestavit spíše výjimečně, takže typicky bude obsahovat je některé charakteristiky.

⁷¹ NETÍK, K., NEUMANN, J. Metoda psychologického profilování pachatele – příspěvek forenzní psychologie kriminalistické praxi. Československá kriminalistika 1990, č. 1-2, s. 75
VYHLÍDALOVÁ, P. K otázce psychologického profilování. Československá kriminalistika 1990, č. 1-2, s. 70 Čírtková, L., Červinka, Fr. Forenzní psychologie. 1. vydání. Praha: Support, 1994, str. 102

Důraz je také kladen na srozumitelnost profilu, protože odběrateli jsou především vyšetřovatelé, takže by profilující odborník měl formulovat takový profil, kterému bude rozumět i člověk bez psychologického vzdělání.

2.2 Geografické profilování

Geografické profilování je relativně moderní metodou, která využívá informace o umístění či poloze míst trestných činů v prostoru k určení nejpravděpodobnější oblasti, ve které se pachatel zdržuje nebo žije.

Nejedná se tak o psychologické profilování v pravém slova smyslu, ale vzhledem k obecnosti definic psychologického profilování a stále širšímu a komplexnějšímu chápání tohoto pojmu myslím, že geografické profilování lze považovat za poddruh či zvláštní postup psychologického profilování *largo sensu*. Přeci jen oba postupy obecně spočívají ve vysuzování pravděpodobných vlastností pachatele z charakteristik zločinu s cílem poskytnout vyšetřovatelům takové informace, které by pomohly přesněji zaměřit vyšetřování.

Také pro tyto podobnosti se kombinace obou postupů jeví jako velice vhodná, protože pochopení pachatelova chování v prostoru může pomoci lépe porozumět jeho osobnosti a zvykům a naopak, znalost jeho zvyků a osobnosti může zpřesnit jeho geografický profil.

Geografické profilování tedy vychází z poznatku, že mezi místy činu a místem bydliště hledaného pachatele existují určité, nikoli náhodné souvislosti⁷². Cílem je pak tyto souvislosti na základě analýzy míst činu a chování pachatele objasnit a určit tak jeho pravděpodobnou výchozí pozici.

Teoretické zázemí mu poskytuje především environmenální kriminologie (Environmental criminology), což je věda zabývající se vztahem zločinu, kriminality a viktimizace ke konkrétnímu místu a způsobem, jakým jednotlivci a skupiny formují své chování v prostoru vzhledem k místu a prostorovým podmínkám.⁷³ Konkrétně pak geografické profilování vychází ze tří teoretických koncepcí:

1. teorie rutinních aktivit (The routine activity theory)

⁷² Čírtková, L. Forenzní psychologie. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, str. 382

⁷³ BEAUREGARD, Eric, Jean PROULX a D. Kim ROSSMO. Spatial patterns of sex offenders: Theoretical, empirical, and practical issues. *Aggression and Violent Behavior*. 2005, roč. 10, č. 5, s. 579-603. ISSN 13591789. DOI: 10.1016/j.avb.2004.12.003.

Tato teorie vznikla na základě snahy vysvětlit změny v trestné činnosti pomocí změn v rutinních činnostech jejich obětí. Zabývá se tedy tím, jak páčání trestné činnosti souvisí s pravidelnou aktivitou pachatele a oběti. Ústřední hypotézou této teorie je, že pravděpodobnost spáchání zločinu v určitém čase a místě závisí na vhodnosti tohoto místa pro spáchání trestného činu a přítomnosti potencionálního pachatele a vhodné oběti. Tedy zločin se s největší pravděpodobností stane, sejde-li se potencionální pachatel s vhodnou obětí na místě ideálním pro spáchání zločinu (to je takové místo, na kterém je pachatelem vnímán nedostatek dohledu či ochrany oběti)⁷⁴.

2. **teorie racionální volby** (The rational choice theory)

Středem zájmu této teorie je proces rozhodování pachatele. Základem této teorie je předpoklad, že se pachatel rozhoduje, zda spáchat či nespáchat zamýšlený trestný čin, na základě racionálního zhodnocení očekávaných přínosů, zisků či ztrát a s ohledem na své zkušenosti a alternativní možnosti jednání.⁷⁵

3. **teorie vzorců páčání zločinu** (Crime Pattern Theory)

Tato teorie se opírá o tzv. kotevní body, tedy významná místa osobního prostorového života pachatele nebo oběti, kde jsou soustředěny jejich rutinní aktivity⁷⁶. Právě v okolí těchto kotevních bodů se pak kriminální i nekriminální aktivity shlukují, což odpovídá tzv. distance-decay⁷⁷ vzorcí. Ten předpokládá nepřímou úměrnost mezi vzdáleností od domova pachatele a úrovní interakce s okolím, tedy že lidé více interagují s těmi, kteří jsou blíže jejich domovu než s těmi, kteří se nacházejí ve větší vzdálenosti.⁷⁸

Tyto tři teorie tedy tvoří obecný základ pro pochopení pachatelova chování v prostoru, v souvislosti s různými místy či v závislosti na příležitostech. Především na nich jsou pak postaveny různé koncepce, které se v rámci geografického profilování využívají.

Takovou koncepcí je například tzv. Circle Theory (Kruhová teorie), se kterou přišel D.Canter. Ten nejdříve vypracoval prototypické schéma prostorového chování

⁷⁴ BEAUREGARD, Eric, Jean PROULX a D. Kim ROSSMO. Spatial patterns of sex offenders: Theoretical, empirical, and practical issues. *Aggression and Violent Behavior*. 2005, roč. 10, č. 5, s. 579-603. ISSN 13591789. DOI: 10.1016/j.avb.2004.12.003.

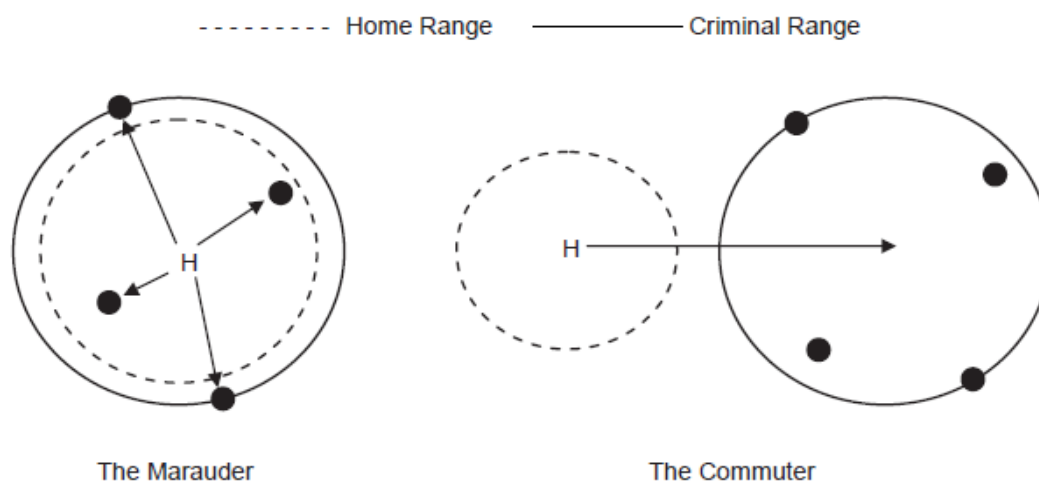
⁷⁵ tamtéž

⁷⁶ HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. Vyd. 1. Praha: Jaroslav Hofman, 2010, s. 238-239. ISBN 978-80-904379-0-6.

⁷⁷ Úpadek aktivity s rostoucí vzdáleností od domova

⁷⁸ Rossmo, D. K. (1997). Place, space, and police investigations: Hunting serial violent criminals. In D. V. Canter & L. J. Alison (Eds.), *Criminal detection and the psychology of crime* (s. 507-525). Aldershot, Hants: Ashgate Publishing

pachatele, podle kterého tvrdil, že *jsou první zločiny spáchány v určité „rozumné“ vzdálenosti od „základny“*. *Základnou se rozumí bydliště pachatele či jeho partnerky anebo pracoviště*⁷⁹. Jak série zločinů pokračuje, pachateli narůstá sebevědomí a operuje na rozsáhlejším prostoru. Tuto koncepci pak ale na základě zjištění, že někteří sérioví pachatelé se po určitém počtu spáchaných zločinů opět přibližují směrem k základně, doplnil o tzv. Kruhovou hypotézu (Circle Theory) *Podle ní je nutné identifikovat dvě vzájemně nejvzdálenější místa činu, ty představují pomyslný průměr kruhu, v jehož středu leží základna pachatele*⁸⁰. Na základě kruhové teorie pak Canter formuloval dva typy pachatelů podle toho, jestli útočí v blízkosti bydliště nebo ne⁸¹. Prvním typem je tzv. „záškodník“ (Marauder), který útočí ze své základny v blízkém okolí. Druhým typem je tzv. „dojíždějící“ (Commuter), který naopak za pácháním trestné činnosti vyjíždí z okruhu své základny. Výsledky výzkumu ukázaly, že 41 ze 45 sexuálních násilníků útočili v kruhu kolem své základny, tedy valná většina z nich byli „záškodníci“⁸².

Koncepci vycházející z kotevnických bodů předložil také kanadský matematik a kriminolog Kim Rossmo. Ten formuloval tzv. zónu útlumu (Buffer Zone), což je oblast lokalizovaná těsně kolem pachatelova kotevního bodu, tedy uvnitř jeho komfortní zóny

⁷⁹ Čírtková, L. Forenzní psychologie. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, str. 382

⁸⁰ tamtéž

⁸¹ Canter, D., Coffey, T., Huntley, M., Missen, C., 2000. Predicting Serial Killer's Home Base Using Decision Support System. *Journal of Quantitative Criminology* 160, s. 457–478. ISBN 1573-7799

⁸² TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, s. 123. ISBN 978-0-12-385243-4.

(comfort zone – zóna, kde se pachatel cítí dobře a kterou zná). V této oblasti pachatel vnímá výběr oběti jako příliš riskantní vzhledem k jejich blízkosti k vlastnímu domovu a z toho plynoucí možnosti odhalení. Pravděpodobnost spáchání zločinu v této oblasti je tedy velice nízká, ne však nulová.⁸³

Dalším jeho přínosem je vytvoření klasifikace pachatelů na základě jejich „stylu lovení“ (hunting style), tedy jakým způsobem vyhledávají svoji oběť, a na základě způsobu, jakým útočí. První typologie obsahuje tyto typy pachatelů:⁸⁴

1. **Hunter** (lovec) – vyhledává oběti v blízkém okruhu svého bydliště (v podstatě odpovídá Canterovu typu záškodníka (Marauder))
2. **Poacher** (pytlák) – cestuje za účelem vyhledání oběti mimo své bydliště (stejný jako Canterův dojíždějící (Commuter))
3. **Troller** – pachatel čekající na příležitost, nijak systematicky oběť nevyhledává, ale v případě, že se příležitost naskytne, je připraven
4. **Trapper** – úmyslně vytváří příležitosti pro kontakt s obětí v oblasti, kterou ovládá

Druhá typologie představuje rozlišení pachatelů dle způsobu jejich útoku:⁸⁵

1. **Raptor** – útočí na oběť ihned při prvním kontaktu
2. **Stalker** – oběť nejprve pronásleduje a zaútočí ve vhodnou chvíli
3. **Ambusher** – útočí na předem připraveném místě

Proces geografického profilování se pak příliš neliší od profilování klasického, také vychází především z analýzy míst činu. Zásadním rozdílem je snad jen druh posuzovaných informací a míra využití počítačové techniky, která slouží jako významný pomocník při uchovávání, zpracovávání a vyhodnocování velkého množství dat, se kterým geografické profilování pracuje. Jak vypadá samotný postup pak Rossmo popisuje následovně:⁸⁶

- studium vyšetřovacího spisu, včetně vyšetřovacích zpráv, výpovědí svědků, soudně lékařských znaleckých posudků (pitevních protokolů) a –

⁸³ Rossmo, D. K. (1997). Place, space, and police investigations: Hunting serial violent criminals. In D. V. Canter & L. J. Alison (Eds.), *Criminal detection and the psychology of crime* (s. 507-525). Aldershot, Hants: Ashgate Publishing

⁸⁴ Rossmo, D. K. (1997). Geographic profiling. In J. L. Jackson & D. A. Bekerian (Eds.), *Offender profiling: Theory, research and practice* (pp. 159-175). Chichester: John Wiley & Sons.

⁸⁵ tamtéž

⁸⁶ HOLMES, Ronald M a Stephen T HOLMES. *Profiling violent crimes: an investigative tool*. 3rd ed. Thousand Oaks, Calif.: Sage, c2002, s. 221-222. ISBN 978-0761925941.

pokud je k dispozici – psychologického profilu

- prozkoumání fotografií místa činu a okolní oblasti
- diskuse s vyšetřovateli a kriminálními analytiky
- návštěva míst činu, je-li to možné
- analýza demografických dat a statistik zločinnosti dané oblasti
- studium map ulic, zón a dopravy
- počítačová analýza
- sepsání zprávy

Vytváření geografického profilu zahrnuje dvě komponenty, objektivní a subjektivní⁸⁷.

Objektivní (kvantitativní) komponenta používá geografických metod a kvantitativních prostředků pro interpretaci cílové oblasti. Jako hlavní kvantitativní prostředek se dnes využívá tzv. Criminal Geographical Targeting (CGT) algoritmus, který Rossmo vytvořil a jenž je dnes začleněn do počítačového programu Rigel⁸⁸. Ten na základě zadaných dat vytvoří trojrozměrný model rozdělení pravděpodobnosti, tzv. ohroženou plochu (Jeopardy Surface Area).

Subjektivní (kvalitativní) komponenta je pak založena na rekonstrukci a interpretaci mentálních map pachatele. Mentální mapy jsou jakési obrazy okolního světa, které si na základě vlastních zkušeností a znalostí vytváří každý člověk.

Kromě toho však profilující odborník zvážit řadu dalších faktorů, které mohou při vytváření geoprotolu hrát důležitou roli. Jsou jimi například pachatelův lovecký styl, poloha hlavních dopravních tepen, přítomnost zastávek autobusů a stanic rychlých tranzitních spojů, atraktivnost a známost cest a další.⁸⁹

Výsledkem je pak tzv. geoprotol, což je vlastně *topografická mapa, podobná reliéfní mapě horstva, jež určí pravděpodobnost lokalizace různých bodů z hlediska polohy pachatelova bydliště a možného příštího útoku (Rossmo 1996)*⁹⁰ Nejedná se tedy o špendlík zapíchnutý do určitého bodu na mapě, který představuje pachatelovo

⁸⁷ HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. Vyd. 1. Praha: Jaroslav Hofman, 2010, s. 238-239. ISBN 978-80-904379-0-6.

⁸⁸ <http://www.ecricanada.com/>

⁸⁹ HOLMES, Ronald M a Stephen T HOLMES. *Profiling violent crimes: an investigative tool*. 3rd ed. Thousand Oaks, Calif.: Sage, c2002, s. 221-222. ISBN 978-0761925941.

⁹⁰ Gillernová, I.; Boukalová, H. a kolektiv. *Výbrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 85.

bydliště, jak by se z některých filmů mohlo zdát, ačkoliv takovou přesnost by kriminalisté jistě uvítali.

Geografické profilování tedy představuje zajímavou pomocnou metodu, která může poskytnout účinnou podporu při vyšetřování sériových trestných činů, zaměřit vyšetřování na pravděpodobnou oblast a pomoci porozumět vztahu místa činu a pachatele. Nelze však zapomínat, že také tento postup i přes hojné využití kvantitativních metod a počítačové techniky primárně závisí na osobě profilujícího odborníka, jeho znalostech a zkušenostech. Geografické profily proto nelze brát jako absolutně přesné, ale jako „pouze“ více či méně pravděpodobné.

2.3 Forezní psycholinguistika

Forezní psycholinguistika se zabývá analýzou řečového chování, na jejímž základě je možné určit některé charakteristické znaky osoby, která text vytvořila. Takto zjištěné skutečnosti pak mohou napomoci pátrání po pachateli trestného činu a podpořit jiné kriminalistické metody.

Jedná se tak v podstatě o odvození klasického profilování, neboť je založena na stejných předpokladech, má stejný cíl a těží z postupů a poznatků vyvinutých pro tvorbu profilů na základě analýzy fyzického chování⁹¹. Dá se tak jistě považovat za další z postupů v současnosti velice široce chápaného psychologického profilování.

Forezní psycholinguistika je postavena na elementárním předpokladu, že každý člověk používá jazyk individuálním způsobem, tedy že *lidé se navzájem liší v tom, že stejný obsah vyjadřují prostřednictvím různých lexikálních, syntaktických, stylistických a dalších lingvistických znaků*⁹². Tento fenomén forezní psycholinguistika označuje jako „individuální styl“. Za příznivých okolností pak lze z konkrétního řečového chování určit některé více či méně pravděpodobné znaky autora.

Základním zdrojem informací o neznámé osobě je pro forezní psycholinguistiku výsledek jejího řečového chování. Analyzuje tedy jakýmkoliv způsobem fixované sdělení (zvukový záznam, dopis), a to především z hlediska jeho obsahu⁹³. Podmínkou použitelnosti textu je pak především jeho původnost, tedy musí jít

---

⁹¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forezní psycholinguistika: aktuální trendy. *Bezpečnostní teorie a praxe / Policejní akademie České republiky*. 2010, zvláštní číslo, s. 66. ISSN 1801-8211.

⁹² Čírtková, L. Forezní psychologie. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, str. 384

⁹³ Čírtková, L. Forezní psychologie. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, str. 384

o jazykový projev vytvořený přímo pachatelem. Proto jsou např. protokoly z výsledku, kde je jazykový projev přetvořen do úřední formy, zpravidla nevhodné. Velmi také záleží na délce textu. *Z velmi krátkých útržků se většinou dá vyčíst méně než ze souvislejšího textu. Musilová (1984) uvádí jako dolní hranici pro možnost zkoumání textu 50 slov*⁹⁴. Rovněž záleží na povaze textu, protože texty bez řečových individualizmů nebo texty psané úředním stylem také nelze užitečně profilovat.

Stejně jako u klasického profilování, forenzní psycholinguistika postupuje po jednotlivých krocích. Těmi jsou:⁹⁵

- detailní popis sdělení, jeho následná forenzně psychologická analýza z hlediska obsahu, formy, chybovosti
- motivace pro formulaci sdělení
- pravděpodobné charakteristiky pisatele

Jádrem tohoto procesu je pak vlastní analýza řečového chování. K té je v současnosti přístupováno především intuitivními přístupy, protože empiricky zjištěné vztahy mezi řečovým chováním a charakteristikami pachatele nejsou k dispozici.⁹⁶

Co se týče samotné analýzy, *v Evropě vznikly v poslední době dva ucelenější přístupy pro analýzu a současně i interpretaci řečového chování, a to tzv. objektivní hermeneutika v SRN a tzv. systematické hodnocení (v originále „systematisches Beobachten“) ve Švýcarsku*⁹⁷.

Objektivní hermeneutika využívá postup označovaný jako sekvenční analýza (Hoffmann a Musollf 2000, Musollf 2006, Oevermann 1994), při které se kritický text zkoumá po jednotlivých větách. Ke každé větě jsou formulovány veškeré možné a pravděpodobné verze významu či smyslu, který z nich plyne, přičemž přípustné jsou i riskantní nebo odvážné hypotézy. Tímto způsobem se zpracuje postupně (sekvenčně) celé sdělení. V další fázi se na základě takto zanalyzovaného sdělení pokouší profilující odborníci odpovědět na otevřené otázky k pachateli, tedy vytvořit jeho profil,

⁹⁴ AIGNEROVÁ, ALENA AIGNEROVÁ. Co je forenzní lingvistika. *Kriminalistika*. Praha: Odbor vydavatelství a tisku MV ČR [?], 2001, roč. 34, č. 1. ISSN 1210-9150. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2001/01_01/foren.html

⁹⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forenzní psycholinguistika: aktuální trendy. *Bezpečnostní teorie a praxe / Policejní akademie České republiky*. 2010, zvláštní číslo, s. 66. ISSN 1801-8211.

⁹⁶ tamtéž

⁹⁷ Čírtková, L.: Threat assessment: psychologické posuzování nebezpečnosti vyhrůzek a hrozeb. *Kriminalistika*, č. 2, 2010. s. 92-101

odhadnout motivace či posoudit nebezpečnost⁹⁸.

Druhý postup, tzv. „systematické pozorování“ indicií, je dílem švýcarské forenzní psycholožky H. Haas. *Ta v podstatě sestavila principy či pravidla, jejichž respektování garantuje maximálně precizní analýzu a interpretaci zkoumaného materiálu.* (Haas 2003, 2004)⁹⁹ Samotný postup zahrnuje těchto pět základních principů:¹⁰⁰

- rozlišit a odděleně zkoumat formální a obsahovou stránku sdělení (tj. způsob, jakým je text napsán a samotný obsah je třeba analyzovat odděleně)
- komparovat formální i obsahové stránky s relevantními modely a standardy (např. zda a čím se liší analyzovaný text od jiných vyděračských anonymů)
- použít strukturální analýzu, tj. analyzovat jednotlivé sekvence sdělení (tento princip vede k postupům blízkým proceduře sekvenční analýzy v objektivní hermeneutice)
- zaměřit se na rozpory a nesrovnalosti ve zkoumaném materiálu (anonym se např. prezentuje jako islámský fundamentalista, ale z koránu cituje chybně)
- identifikovat tzv. negativní indicie, tj. hledat a interpretovat nejen to, co v textu je, ale také to, co v textu evidentně chybí.

Následně se profilující odborník na základě provedené analýzy vyjádří k pravděpodobným vlastnostem autora textu, jako je např. pohlaví pachatele, věk, sociální a místní původ, vzdělání, pravděpodobný stupeň agresivity nebo submisivnost, vztah k autoritám, významnost či nevýznamnost některých jevů, osob a věcí, některé znaky fyzického projevu (např. nadměrná gestikulace), někdy dokonce smyslový handicap (špatný zrak nebo sluch) a další¹⁰¹.

Profilování na základě řečového chování je však pouze jednou z oblastí současné

---

⁹⁸ Čírtková, L.: Threat assessment: psychologické posuzování nebezpečnosti vyhrůzek a hrozeb. *Kriminalistika*, č. 2, 2010. s. 92-101

⁹⁹ tamtéž

¹⁰⁰ tamtéž

¹⁰¹ AIGNEROVÁ, ALENA AIGNEROVÁ. Co je forenzní lingvistika. *Kriminalistika*. Praha: Odbor vydavatelství a tisku MV ČR [?], 2001, roč. 34, č. 1. ISSN 1210-9150. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2001/01_01/foren.html

forenzní psycholingvistiky. Její základní oblasti tak dnes tvoří ještě tzv. Threat Assessment, při kterém jde o posuzování hrozby formulované pachatelem, např. ve výhrůžném telefonickém sdělení, a psycholingvistické posouzení výpovědi (statement analysis).

Forenzní psycholingvistika je aktuálně velmi se rozvíjejícím oborem, který nalézá uplatnění v mnoha oblastech vyšetřování, a to také především u případů složitých, ve kterých může výrazně pomoci. Musím ale znovu zopakovat, že její výstupy jsou opět pouze pravděpodobnostního charakteru a mohou být tedy i zcela nesprávné.

3. Možnosti využití psychologického profilování při spojování trestných činů do série

Sériová trestná činnost představuje závažný problém současné společnosti. Především pak sérioví vrazi, znásilňovači či žháři představují velké nebezpečí pro své okolí a působí značné škody na životech, zdraví i majetku. Jejich výskyt ve společnosti vyvolává strach, zděšení nad jejich hrůznými činy, ale i jistou fascinaci a zvědavost. Tyto případy jsou tedy velmi sledované a na vyšetřovatele a obecně celou soustavu orgánů činných v trestním řízení je tak kladen obrovský tlak na jejich úspěšné vyřešení. Také reakce na ex post objevené série trestných činů jsou velmi silné a negativně ovlivňují důvěru lidí ve schopnosti policie. Úspěšné odhalování sérií trestných činů je tedy velice důležité.

Důležitost propojování trestných činů ale netkví jen ze společenské závažnosti sériové kriminality. Výhodné je také z hlediska efektivity policejní práce a úspory jejich omezených prostředků. Pokud budou jednotlivé trestné činy vyšetřovány izolovaně, může docházet k duplicitě práce a tím ke zvýšení nákladů na vyšetřování a zbytečné ztrátě času. Spojením do série lze také docílit zvýšení šancí na dopadení či odsouzení pachatele, protože vyšetřovatel, respektive státní zástupce pak může pracovat s větším množstvím informací shromážděných při vyšetřování všech souvisejících případů.

Opodstatnění spojování sériových trestných činů pak můžeme nalézt také v oblasti trestního práva. Trestní zákoník¹⁰² v § 43 odst.1 umožňuje soudu, jde-li o vícečinný souběh většího počtu trestných činů, uložit pachateli trest v rámci zostřené trestní sazby, případně se k této okolnosti přihlédne jako k přitěžující dle § 42 písm. n).

Naneštěstí je odhalování sérií trestných činů značně obtížný úkol a vyšetřovatelé při něm narážejí na řadu problémů. Při vyhledávání sériové trestné činnosti tak může zejména *dojít ke slučovací chybě, kdy kriminalisté vidí spojení mezi případy, které reálně neexistuje nebo ke slučovací slepotě, kdy kriminalisté nevidí propojení mezi případy ve skutečnosti existující série*¹⁰³. Je proto důležité znát možnosti i limity jednotlivých prostředků a metod.

K propojování jednotlivých trestných činů se používá různých prostředků.

¹⁰² Zákon č. 40/2009 Sb. ze dne 8. ledna 2009, Trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů*. 9.2.2009, částka 11. ISSN 1211-1244. Ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰³ HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. Vyd. 1. Praha: Jaroslav Hofman, 2010, s. 233. ISBN 978-80-904379-0-6.

Zřejmě nejspolehlivější představují fyzické důkazy zajištěné na místech činů. Těmi jsou především stopy daktyloskopické, biologické, balistické, mechanoskopické a další. Ty však nejsou k dispozici vždy, protože zkušení pachatelé často vědí, jak se zanechání takových stop vyhnout. Vyloučit pak nelze ani chybu při zajišťování.

Dalším prostředkem spojování je také popis pachatele, který však nebývá k dispozici tak často jako stopy fyzické a navíc, pokud není pachatel zaznamenán například fotoaparátem či kamerou, nebývá popis pachatele příliš kvalitní. Vnímání podoby pachatele svědkem či obětí totiž může být ovlivněno mnoha faktory, např. světelnými podmínkami, jejich psychickým rozpoložením či paměťovými schopnostmi. Popis pachatele je pak zkreslený a výsledný portrét nepřesný.

Důležitou roli při spojování trestných činů bezesporu mají centralizované databáze a speciální počítačové systémy. Ty umožňují uchovávání a zpracovávání velkého množství informací a vyhledávání souvislostí mezi jednotlivými záznamy. Mohou tak řešit problémy při propojování trestných činů, které může způsobit mobilita pachatelů. Spojování sérií trestných činů, které jsou páčány v jurisdikcích různých policejních sborů jednotlivých států či oblastí, naráželo často na nedostatečnou komunikaci až uzavřenost těchto institucí, které se tak o ní ani nemohly dozvědět. Především ve Spojených státech amerických a v Kanadě se jednalo o relativně častý problém. Řešením se ukázaly být jednotné celonárodní či dokonce mezinárodní databáze trestných činů, které by měli tuto komunikační bariéru odstranit. I tak je důležitá ochota jednotlivých institucí ke spolupráci, protože bez ní by databáze mohly fungovat jen těžko.

V současnosti existuje celá řada takovýchto systémů a databází a v podstatě pokrývají všechny výše uvedené prostředky spojování trestných činů.

Pro materiální stopy tak existují např. systém CODIS (Combinated DNA Index System), který slouží k uchovávání a srovnávání DNA záznamů, dále systém AFIS (Automated Fingerprint Identification systém), který shromažďuje a srovnává otisky prstů, či systém IBIS (Integrated Ballistics Identification systém), jež umožňuje porovnávat stopy balistické. V českém prostředí jsou pak používány např. systémy AFIS, FODAGEN (systém určený k pořizování a využívání záznamů o identifikačních úkonech v souvislosti s trestnou činností), ZBRANĚ (eviduje pohřešované, ztracené,

ukradené či nalezené zbraně) či PATRMV (informační systém pátrání po vozidlech)¹⁰⁴. Z oblasti portrétní identifikace pak existuje např. počítačový srovnávací a identifikační systém PHANTOMAS.

Posledním důležitým prostředkem spojování trestných činů je chování pachatele. Podobností či shod v chování jednotlivých pachatelů během jejich kriminální kariéry si všimli kriminalisté již dávno. Způsob provedení trestného činu proto začali evidovat jako důležitý zdroj informací, na základě kterého může být vytyčena verze o sériovém pachateli, a to především v situaci, kdy jiné informace, tedy fyzické důkazy či popis pachatele, nebyly k dispozici.

Problém však může způsobit, že všechny zločiny v sérii nejsou páchany zcela identicky a konstantní nejsou ani charakteristiky mnoha pachatelů. Při pouhém povrchním prozkoumání pak může spojitost mezi případy zůstat nepovšimnuta. Značné obtíže také činí posouzení série trestných činů spáchaných více pachateli, protože se při nich objevuje řada různých stop a vzorců chování, které se mohou různě kombinovat při páchání jednotlivých zločinů.

Velmi závažným problémem je také inscenace místa činu pachatelem, tedy záměrné pozměnění za účelem odvedení pozornosti od své osoby. Pachatel sexuální vraždy tak může zinscenovat např. vraždu loupežnou, sebevraždu oběti či dokonce nehodu. Pokud se tuto inscenaci nepodaří odhalit, těžko mohou být tyto jednotlivé skutky, obzvláště nejsou-li považovány ani za trestné činy, spojeny do série. I v historii naší kriminalistiky se, bohužel, obdobný případ vyskytl. Jsou jím nechvalně proslulí manželé Stodolovi, kteří v době od listopadu 2001 do prosince 2002 - tedy za pouhý jeden rok a měsíc - zavraždili celkem osm lidí ve věku 62 až 81 let.

Propojování na základě podobnosti v chování tedy není žádnou novinkou. V současnosti se však přidává možnost použití psychologického profilování, které díky propracovanosti svých metod analýzy chování umožňuje efektivnější a hlubší vytěžení relevantních informací, díky čemuž mohou být více či méně překonány výše zmíněné problémy. I zde však platí omezení popsaná v první kapitole, takže ani v tomto případě nejde o univerzálně použitelnou metodu, která by slibovala absolutně přesný výsledek. Stejně tak indikace tohoto postupu bude více méně shodná s klasickým profilováním.

---

¹⁰⁴ HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. Vyd. 1. Praha: Jaroslav Hofman, 2010, s. 235. ISBN 978-80-904379-0-6.

V odborné literatuře navíc nepanuje shoda, zda-li se v tomto případě jedná pouze o zvláštní možnost využití postupů klasického psychologického profilování¹⁰⁵, či zda se jedná o samostatný postup či typ analýzy¹⁰⁶. Osobně se spíše přikláním k samostatnosti postupu coby zvláštního druhu analýzy chování, než k variantě zařazení do aplikačního rámce klasického profilování. Ačkoliv mají oba postupy společný základ, spojování na základě analýzy chování má svá specifika a odlišnosti, které jej dovolují považovat za zvláštní postup v rámci psychologického profilování largo sensu.

3.1 Teoretická východiska spojování trestných činů na základě analýzy chování

Spojování trestných činů na základě behaviorální analýzy vychází ze dvou základních předpokladů, a to z konzistence chování, někdy také označovaného jako perseverace chování, a z interindividuální rozdílnosti pachatelů. Aby tedy mohlo fungovat, chování pachatelů musí být konzistentní, ale zároveň dostatečně individualizované.

K.Pawlik vymezuje konzistenci chování jako „*individuální stálost, tj. míru, v níž osoba v různých úlohách, v různých situacích anebo v různých časových okamžicích vykazuje identické chování*“¹⁰⁷. Jakkoliv samozřejmý se nám tento předpoklad může jevit, konzistence chování i v současnosti představuje jeden z největších teoretických problémů psychologie osobnosti a sociální psychologie, na který po desetiletích diskuzí stále není jasná odpověď. Na jedné straně je totiž obecně známo, že jednotlivé lidi je možno poměrně spolehlivě charakterizovat a předpovídat, jak se právě oni zachovají v té či oné situaci, a na druhé straně výzkum nasvědčuje tomu, že o chování rozhodují spíše situace než trvalé vlastnosti osobnosti. Výsledky výzkumů totiž ukazují, že chování v jedné situaci jen málo souvisí s chováním v jiné situaci, ale zároveň potvrzují, že opakuje-li se podobná situace, lidé se v ní zachovají obvykle velmi podobně jako poprvé¹⁰⁸. To je pak vysvětlováno vzájemnou závislostí vnějších a vnitřních determinant

¹⁰⁵ Např. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Postupy profilování u trestného činu znásilnění. In: Kriminologický sborník. - 51, 2007, č. 4, s. 37 - 40, HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. Vyd. 1. 2010, s. 233. ISBN 978-80-904379-0-6.

¹⁰⁶ Např. WOODHAMS, Jessica, Clive R. HOLLIN a Ray BULL. The psychology of linking crimes: A review of the evidence. *Legal and Criminological Psychology*. 2007, roč. 12, č. 2, s. 233-249. ISSN 13553259. DOI: 10.1348/135532506X118631. .

¹⁰⁷ NAKONEČNÝ, Milan. Psychologie osobnosti. Vyd. 2. Praha: Academia, 1998, s. 71. ISBN 80-200-0628-1.

¹⁰⁸ ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti: [obor v pohybu]*. Vyd. 5., rozš., V Grada Publishing 1. Praha:

chování, tedy závislostí osobnosti a situace.

Tato zjištění poskytují celkem silnou oporu pro možnost spojování trestných činů do série na základě podobností v chování pachatele, protože se při něm analyzuje a srovnává chování během situací, které jsou stejné či spíše velice podobné (myšleno jako situace „psychologické“, tedy nikoliv objektivní okolnosti, ale jejich vnitřní význam a jejich prožívání), a v nichž je relativně vysoká míra konzistence chování prokázána. Jedná se tedy vlastně o speciální druh konzistence chování, který je označován jako „konzistence chování pachatele“ (v češtině je možná vhodnější označení jako „konzistence kriminálního chování“)¹⁰⁹.

Podobnost situací je zde tedy základním předpokladem, od kterého se konzistence chování pachatele odvozuje. Existuje však řada faktorů, které jí dále ovlivňují a které je také potřeba brát v úvahu.

Výzkumy například ukazují, že míra shodnosti chování závisí na jeho druhu. Furr and Funder vyzorovali větší konzistenci v tzv. automatickém chování jako je např. provádění určitých zažitých gest, než v chování plánovaném. S tím souvisí i zjištění, že zkušenosti osoby také zvyšují míru konzistence jejího chování, takže čím vícekrát určitá osoba situaci zažije, tím konzistentnější její chování v této situaci bude¹¹⁰. Lze tedy předpokládat, že zkušenosti pachatelé se budou vyznačovat větší konzistencí v kriminálním chování, než pachatelé „začátečníci“.

Dalším důležitým faktorem je také časový odstup mezi jednotlivými situacemi. Vyšší konzistence byla pozorována v situacích s kratším časovým odstupem, což je vysvětlováno tím, že méně času nabízí méně příležitostí k získání nových zkušeností a vývoji osobnosti. Tomu naznačuje i větší míra konzistence v chování dospělých na rozdíl od dětí, jejichž chování se mění a je ovlivňováno vývojem a utvářením jejich osobnosti¹¹¹. Dalším důvodem by mohla být i „živost“ prožívání při kratších časových prodlevách mezi podobnými situacemi.

Grada, 2007, s. 42. *Psyché* (Grada Publishing). ISBN 978-80-247-1174-4.

¹⁰⁹ WOODHAMS, Jessica, Clive R. HOLLIN a Ray BULL. The psychology of linking crimes: A review of the evidence. *Legal and Criminological Psychology*. 2007, roč. 12, č. 2, s. 233-249. ISSN 13553259. DOI: 10.1348/135532506X118631. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1348/135532506X118631>

¹¹⁰ Tamtéž

¹¹¹ WOODHAMS, Jessica, Clive R. HOLLIN a Ray BULL. The psychology of linking crimes: A review of the evidence. *Legal and Criminological Psychology*. 2007, roč. 12, č. 2, s. 233-249. ISSN 13553259. DOI: 10.1348/135532506X118631.

Druhým základním předpokladem pro spojování trestných činů je pak interindividuální rozdílnost, tedy že variabilita chování různých osob je natolik velká, že je od sebe umožní rozlišit. To vyplývá z poznatku, že každý člověk je unikátní osobnost s určitou kombinací rysů a schopností, různou mírou zkušeností a odlišné cíle, takže objektivně stejná situace je každou z těchto osob vnímána více či méně rozdílně a každá osoba se v ní zachová odlišně. Nicméně, možných vzorců či strategií chování, které vedou k dosažení určitého cíle, zřejmě není neomezeně mnoho, takže i přes unikátnost osobností jednotlivých lidí lze předpokládat, že chování některých osob bude velice podobné, ačkoliv pravděpodobnost toho je relativně malá. Stále ale nebude identické, protože kombinace osobnostních vlivů a vlivů situačních bude jedinečná. Záleží tedy na profilujícím odborníkovi, zda tyto rozdíly dokáže odhalit. Můžeme však konstatovat, že aby bylo možné trestné činy spolehlivě propojovat na základě podobnosti v chování, musí být chování jednotlivých pachatelů dostatečně individualizované, respektive odlišné od ostatních pachatelů či „běžného“ způsobu chování.

Oba tyto předpoklady tedy nelze brát jako absolutní. Objevují se proto i názory, které o jejich platnosti a tudíž o funkčnosti spojování či psychologického profilování obecně pochybují. Praxe spolu s řadou výzkumů pachatelů sériových vražd, znásilnění či zhářství však ukazují, že psychologické profilování i spojování trestných činů na základě analýzy chování fungují. Jistě ne stoprocentně, ale přesto určitých výsledků dosahují, což nemůže být náhoda.

Dále je nutné si vymezit základní pojmy, tedy „sériová trestná činnost“ a „sériový pachatel“. Ty jsou v současnosti běžně používány, přičemž zřejmě každý si dokáže představit, co označují. Existují však odlišné pohledy na tuto problematiku a také řada různých definic.

Za sériového pachatele je z kriminologického hlediska považován „*pachatel, který páchá řadu shodných trestných činů bezprostředně za sebou.*“¹¹² Tato definice je však velice vágní, široká a z pohledu psychologického profilování nevyhovující.

Konkrétnější vymezení pak můžeme nalézt v řadě studií týkajících se především profilování konkrétních druhů trestných činů. Ty jsou však značně nejednotné. Např. Canter při studii sériových znásilnění uvádí, že minimální počet obětí jednoho

---

¹¹² Josef Kuchta, Helena Válková a kol., *Základy kriminologie a trestní politiky*, 1. vydání, Praha: nakladatelství C.H. Beck 2005, str. 329.

pachatele, aby se dal považovat za sériového, jsou dvě¹¹³. E.W. Hickey se naopak domnívá, že dvě oběti nejsou dostatečným znakem sériovosti a považuje za minimum oběti čtyři¹¹⁴. Zřejmě nejpropracovanější a nejpřesnější definici pak podává A.Burgess v rámci vymezení druhů mnohočetných vražd. Ty dělí na:¹¹⁵

- masové vrahy (mass murderers), který spáchá více vražd (alespoň čtyři) na jednom místě v rámci jednoho nepřetržitého časového úseku,
- vrahy na vražedné vlně (spree murderers), kteří zavraždí více obětí na více různých místech v relativně krátkém a souvislém časovém úseku,
- sériové vrahy (seriál killers), což jsou pachatelé, kteří zavraždí tři a více obětí na alespoň třech různých místech s určitým časovým odstupem (tzv. *cool-off period*, ta může být v řádu několika hodin až let).

Pod výše uvedenou kriminologickou definicí sériového pachatele bychom tak mohli zařadit všechny tyto typy vražd, což bylo nepřesné. Výstižněji, dle mého názoru, můžeme vymežit pojem sériového pachatele zobecněním definice sériového vraha, tedy sériový pachatel je ten, který spáchá dva a více stejných trestných činů na různých místech s určitým časovým odstupem. Minimální počet dvou trestných činů jsem zvolil proto, že pro spojování je dostačující, ačkoliv lze jistě polemizovat, za dvojice tvoří řadu.

Zajímavý pohled na definování sériového zločinu a pachatele pak má R.Kocsis¹¹⁶. Ten považuje pouhé objektivní vymezení postavené na základě mnohosti útoků či počtu obětí za nedostatečné. Výstižně argumentuje tím, že pojem „sériový“ se nepoužívá obecně, ale pouze ve spojení s určitými druhy trestných činů, takže můžeme běžně slyšet například o sériovém vrahovi, znásilňovači či žháři. Téměř vůbec se pak neuzívá spojení např. sériový zloděj, či sériový padělatel, kteří také mají na svědomí mnoho trestných činů. Vysvětluje to tím, že v pojmu sériový pachatel je implicitně obsažen i předpoklad určitého specifického *psychického mechanismu či sklonů*, jenž toho kterého pachatele pohání k opětovnému páchání trestného činu podobným

¹¹³ CANTER, David a Paul LARKIN. The environmental range of serial rapists. *Journal of environmental psychology*. 1993, roč. 13. ISSN 0272-4944.

¹¹⁴ KOCSIS, Richard N. *Criminal profiling: principles and practice*. Totowa, N.J.: Humana Press, 2006, s. 117-118. ISBN 9781588296399.

¹¹⁵ DOUGLAS, John E a [et]. AL]. *Crime classification manual*. 1st Jossey-Bass pbk. ed. New York: Maxwell Macmillan International, c1992, s.461 ISBN 06-692-4638-7. a další vydání

¹¹⁶ KOCSIS, Richard N. *Criminal profiling: principles and practice*. Totowa, N.J.: Humana Press, 2006, s. 65-86. ISBN 9781588296399.

způsobem. Nikoliv tedy počet obětí či útoků, ale právě tyto specifické psychické sklony k opakování trestného činu z něj dělají pachatele sériového. Tímto mechanismem je pak podle Kocsise především *nutkavá fantazie*, ve které mohou mísit prvky, sadismu, narcisismu, psychopatie a různých parafilií. Jako příklad pak uvádí, že typicky nájemný vrah se nepovažuje za vraha sériového, protože k opětovnému páchání ho vede v podstatě pracovní povinnost a peníze, nikoliv výše zmíněné sklony¹¹⁷. Podobně se pak vyjadřuje i V. Porada, podle něhož se moderní definice sériových vrahů nevztahuje např. na teroristy či na najaté vrahy, jejichž motivem je fanatismus, politika nebo peníze¹¹⁸. Je pak ale otázka, zda můžeme považovat například dopadeného vraha jedné osoby, který vykazuje výše zmíněné sklony, za vraha sériového. Kocsis tvrdí, že ano a argumentuje případem, kdy bude sériový vrah dopaden dříve, než stačí naplnit formální definici, tedy spáchá alespoň tři vraždy. V tomto případě je však více na místě hovořit o potencionálním sériovém vrahovi, protože označovat někoho jako sériového pachatele, aniž by spáchal sérii trestných činů, je nepřesné a poněkud ošidné. Souhlasím tedy, že prosté kvantitativní či objektivní vymezení k definování pojmu sériového pachatele zřejmě nestačí, stejně tak ale nestačí pouhé vymezení po stránce kvalitativní či subjektivní.

Objektivní definice sériového pachatele má tedy jistě své opodstatnění a kriminologii jistě postačuje. V rámci psychologického profilování je však nutné na ní pohlížet i z hlediska subjektivního, tedy z pohledu motivace pachatele. Ne každý pachatel, který spáchá tři a více stejných trestných činů pak v rámci profilování bude označován jako pachatel sériový.

3.2 Proces spojování trestných činů na základě analýzy chování

Samotný proces propojování trestných činů do série, tedy proces identifikace trestných činů spáchaných jedním pachatelem na základě jejich podobností, se obecně označuje jako spojovací analýza (*linkage analysis*) či komparativní analýza (*comparative case analysis*). Ta může v podstatě probíhat dvojím způsobem. Buď jako proaktivní vyhledávání potencionální série v databázi trestných činů, nebo jako reaktivní posouzení sériovosti na základě porovnání případů při podezření, že byly

¹¹⁷ KOCSIS, Richard N. *Criminal profiling: principles and practice*. Totowa, N.J.: Humana Press, 2006, s. 65-86. ISBN 9781588296399.

¹¹⁸ Porada, V. Fenomén zvaný „sériový vrah“. *Kriminalistická společnost*, č. 1, 1995, str. 9

určité zločiny spáchány jedním pachatelem¹¹⁹. Odlišnosti v obou způsobech jsou však minimální a spočívají v podstatě pouze ve zdroji informací. V prvním případě postupuje profilující odborník tak, že sám vyhledává možná spojení mezi předem neurčenými trestnými činy, kdežto v případě druhém již existuje určitá množina případů, u kterých je podezření, že jsou spáchány jedním pachatelem. Samotný proces posouzení sériovosti je pak vlastně totožný.

První fází tohoto postupu je důkladná analýza chování pachatele na místech činu u všech posuzovaných skutků. Ta probíhá jako při klasickém profilování a využívá jeho metod. Profilující odborník se tedy na základě všech dostupných informací snaží co možná nejvěrněji rekonstruovat chování pachatele.

Dalším krokem této analýzy je určení relevantních vzorců chování pachatele při páčání všech posuzovaných skutků. Klíčové je pak především určení pachatelova modu operandi a jeho „signatury“.

Modus operandi představuje způsob páčání trestného činu, tedy operacionální stránku trestného činu. V rámci profilování je k němu přistupováno tak, že zahrnuje v podstatě všechna jednání pachatele, která jsou nutná k uskutečnění trestného činu, takže např. výběr oběti či místa útoku, způsob použití zbraně, způsob utajování trestného činu atd. Signatura naopak představuje to chování pachatele, které ke spáchání zločinů nezbytná nejsou, ale pachatel jimi uspokojuje své potřeby, tužby či fantazie. Jedná se tedy vlastně o personifikaci pachatele. Mezi těmito pojmy je však velmi tenká hranice a v některých případech může být jejich rozlišení velmi obtížné. Například použití nepřiměřeného násilí na oběti (overkilling) může být v situaci, kdy vyplývá z důrazného odporu oběti modem operandi, ale v situaci, kdy oběť odpor nekladla, může být signaturou. Záleží tedy na analytikovi, zda případnou signaturu pachatele rozpozná.

Rozlišení těchto dvou pojmů pak také vyvolává debatu, zda je modus operandi ke spojování trestných činů vhodný. Signatura totiž představuje relativně statickou složku v chování pachatele, zatímco modus operandi složku relativně dynamickou. Signatura je projevem především pachatelovy osobnosti a jeho vnitřních potřeb, které mají tendenci zůstat konstantní, takže pachatel vlastně nemá potřebu měnit chování,

---

¹¹⁹ WOODHAMS, Jessica, Clive R. HOLLIN a Ray BULL. The psychology of linking crimes: A review of the evidence. *Legal and Criminological Psychology*. 2007, roč. 12, č. 2, s. 233-249. ISSN 13553259. DOI: 10.1348/135532506X118631.

keré jej uspokojuje. Bývá proto někdy označováno jako chování rituální¹²⁰. Modus operandi je oproti tomu chování naučené a spíše funkční, které je determinováno faktory vnitřními, ale i vnějšími, takže jej pachatel může měnit či zdokonalovat na základě předchozích zkušeností či jej přizpůsobit vzniklé situaci. Vyskytují se proto názory, že spojování trestných činů by mělo být prováděno spíše pouze na základě signatury, protože modus operandi je relativně náchylný ke změně¹²¹.

Tento požadavek se ale zdá být přehnaný. Relativně spolehlivě lze propojovat jednotlivé případy i bez výskytu signatury, tedy pouze na základě modu operandi. Nasvědčují tomu především výzkumy potvrzující výše zmíněné předpoklady, ale i relativně dlouhá kriminalistická praxe, která modus operandi jako prostředek spojení trestných činů do série používá. Je však podstatné říci, že spojování pouze na základě způsobu páčání je samozřejmě obtížnější, než propojování na základě signatury, která znamená silnější oporu pro závěr o shodnosti pachatele různých trestných činů, nelze však tvrdit, že výskyt signatury je podmínkou nutnou.

Následujícím krokem profilujícího odborníka je komparace vzorců chování a modu operandi pachatele v rámci všech skutků s cílem zaznamenat jejich podobnosti a odlišnosti a určit přítomnost signatury. Vhodné je, kromě porovnání skutků jako celkových vzorců chování, především rozdělení celého vzorce pachatelova chování do jednotlivých komponent podle průběhu trestných činů, tedy především vzorce přiblížení se k oběti, útoku či získání oběti, kontrolování oběti, páčání samotného trestného činu, úniku či útěku z místa činu. Tyto jednotlivé komponenty se pak snadněji porovnávají, protože jsou proti sobě postaveny pouze spolu související vzorce chování.

Toto porovnávání je velmi složitý úkol. Profilující odborník musí zvažovat mnoho věcí, především pak kontext, ve kterém se určité vzorce chování odehrály. Velmi obtížná je také interpretace vzájemných shod a rozdílů. Profilující odborník musí zvážit, zda podobnost není způsobena tím, že jde o relativně běžný způsob chování, či zda se nejedná pouze o náhodu. U rozdílů pak zase musí zvažovat kontext těchto vzorců chování a možnost jejich ovlivněnosti určitou situací, na kterou musel pachatel reagovat.

---

¹²⁰ KOCSIS, Richard N. *Criminal profiling: international theory, research and practice*. Paisley: Quantum, 2007, s. 31. ISBN 978-1588296849.

¹²¹ DOUGLAS, John E a [et]. AL]. *Crime classification manual*. 1st Jossey-Bass pbk. ed. New York: Maxwell Macmillan International, c1992, s.461 ISBN 06-692-4638-7. a další vydání

Nakonec musí profilující odborník posoudit, zda bylo pachatelovo chování shodné či podobné, či jakou váhu mají jednotlivé rozdíly, případně vysvětlit, co by mohlo být jejich příčinami. Konstantnost jednotlivých komponent v celkovém průběhu různých skutků pak umožňuje závěr, že jde o identického pachatele a jedná se tudíž o sériový zločin. Stejnému závěru pak nasvědčuje i přítomnost signatury¹²².

3.3 ViCLAS

Jak jsem již popsal výše, důležitou úlohu při spojování trestných činů hrají i různé databáze a specializované počítačové systémy. Ani v oblasti psychologického profilování, respektive v oblasti spojování trestných činů na základě analýzy chování tomu není jinak. *Ke zvýšení efektivnosti profilů vznikají databáze známých pachatelů, které - kromě toho, že umožňují spojovat, resp. připsat různé činy jednomu pachateli na základě jeho „podpisu“ - poskytují též velké množství informací o vazbách mezi různými způsoby provedení, zvláštnostmi místa činu a osobností pachatele*¹²³. Těchto systému pak také existuje celá řada, většina má ale pouze lokální význam. Budu se proto zabývat především systémem ViCLAS, protože se jedná o zřejmě nejrozšířenější systém tohoto druhu a je používán i v České republice.

Potřeba vytváření takových databází vzešla především z obtíží při vyšetřování sériových trestných činů, při kterých se pachatel pohybuje v několika jurisdikcích různých policejních sborů. Zhruba v polovině osmdesátých let tak začaly vznikat programy, které by umožnil zaznamenávání, třídění a porovnávání násilných trestných činů, což by pomohlo tyto sériové vrahy odhalit. Vznikla tak řada různých, zpravidla lokálních systémů, které se také lišily různým zaměřením.

Nejrozšířenějším systémem je tedy program ViCLAS (Violent Crimes Linkage systém), který byl vytvořen Kanadskou jízdní policií, která je i jeho provozovatelem. V roce 1985 rozhodla Kanadská jízdní policie vyvinula centrální systém Major Crimes File (MCF – Soubor hlavních zločinů). Tento první kanadský program se však příliš neosvědčil, když v roce 1990 obsahoval přibližně 800 záznamů v databázi, ale nepodařilo se mu mezi nimi najít žádnou spojitost. Bylo tedy jasné, že program v tomto

¹²² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Postupy profilování u trestného činu znásilnění. In: Kriminalistický sborník. - 51, 2007, č. 4, s. 37 - 40

¹²³ Gillernová, I.; Boukalová, H. a kolektiv. *Výbrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 85

stavu nepředstavuje žádný přínos pro vyšetřovatele a začalo se tedy zkoumat, jestli by se program mohl vylepšit či by bylo vhodnější ho nahradit. Průzkum programů ViCAP, Iowa State Sex Crimes Analysis System, Washington State Homicide Investigation Tracking system a dalších ukázal, že tyto systémy jsou užitečné vyšetřovací nástroje. Žádný z těchto systémů ale nesplňoval požadavky Kanadské jízdni policie, takže bylo rozhodnuto o vývoji nového systému, který by zahrnoval ty nejlepší vlastnosti každého z těchto systémů. Výsledkem byl nový systém ViCLAS (Violent Crimes Linkage System).

Hlavním úkolem programu ViCLAS je analýza informací z konkrétních případů za účelem jejich spojování do sérií. V současné době program shromažďuje data o:¹²⁴

- všech vyřešených a nevyřešených vraždách a pokusech o ně,
- všech vyřešených a nevyřešených sexuálních trestných činech či pokusech o ně, vyjma sexuálních trestných činů spáchaných v rámci rodiny či v domácnosti pokud však neobsahují signifikantní fyzické, sexuální či verbální chování,
- nezvěstných osobách, kde je podezření, že byl spáchán násilný trestný čin
- neidentifikovaných lidských pozůstatcích, kde příčinou smrti je podezření ze spáchání násilného trestného činu.
- všech únosech a pokusech o ně v případech, kdy únosci nejsou rodiče
- křivých obviněních ze sexuálních trestných činů či pokusů o vraždu
- všech vyřešených či nevyřešených případech lákání dětí či pokusech o ně
- jiných případech než výše uvedených, pokud vyšetřovatelé těchto trestných činů mají důvodné podezření, že pachatel (známý i neznámý) může být odpovědný za jiné násilné trestné činy nebo má takový potenciál je spáchat či trestnou činnost opakovat

Informace o konkrétních případech jsou do databáze zadávány prostřednictvím standardizovaného dotazníku. Jakmile se vyskytne trestný čin, který spadá do nějaké z výše uvedených kategorií, vyšetřující policista vyplní tento dotazník a odešle ho do

---

¹²⁴ <http://www.rcmp-grc.gc.ca/tops-opst/bs-sc/viclas-salvac-eng.htm>

místně příslušného centra ViCLAS. V těchto centrech je pak dotazník zdejšími specialisty přezkoumán z hlediska jeho kvality a úplnosti. Pokud obsahuje nějaké chyby či nejasnosti, specialista zpravidla kontaktuje přímo policistu, který dotazník vyplnil, aby s ním odstranil drobné vady. Pokud jsou vady závažnější, dotazník je vrácen a čeká se na jeho správné vyplnění. Tyto dotazníky jsou však velice rozsáhlé a pro policisty představují značnou administrativní a časovou zátěž. Zjednodušení dotazníků by ale mohlo vést ke snížení možností trestné činy spojovat, protože dostatek informací je pro analytiku klíčový.

Je-li tedy dotazník bez chyb či nejasností, zadá ho specialista do databáze a začíná s vlastní analýzou případu, ve které zkoumá oběť a pachatele, je-li znám. Ta typicky představuje prozkoumání všech dat, která jsou k dispozici k danému případu, včetně informací z policejních počítačových systémů. Po provedené analýze specialista sestaví strukturovaný soubor požadavků, které nechá programem ViCLAS vyhodnotit. Výsledky tohoto vyhodnocení pak musí ještě podrobně analyzovat, aby vyloučil případné chyby programu. Každý specialista má však svůj vlastní přístup k sestavování těchto požadavků a analyzování výsledků, často při tom využívá i svých zkušeností, proto je tato část celého procesu asi nejvíce náchylná k lidské chybě. Redukovat možnost lidské chyby se pak Kanadská policie snaží především pečlivým výběrem specialistů a jejich řádným výcvikem, i tak je však nutné s touto variantou počítat. Účast člověka je v tomto procesu ale stále nenahraditelná, protože jakkoliv propracovaný program může být, odhalit jisté nuance či posoudit určité problémy stále neumí.

Výsledek této analýzy pak může negativní, což znamená nenalezení spojení s žádným dalším trestným činem v databázi, nebo pozitivní, což je situace, kdy specialista ViCLAS má důvod se domnívat, že konkrétní osoba, známá či neznámá, může být zodpovědná za jeden nebo více trestných činů. V tomto případě jsou následně vyšetřovatelé vyzváni, aby analytikovi poskytli výsledky svého vyšetřování, které jsou do systému také zaznamenány. Do databáze je pak vyznačena vzájemná souvislost mezi případy a čeká se na její potvrzení vyšetřovatelem na základě jeho dalšího vyšetřování. Po tomto potvrzení se databáze aktualizuje.

System ViCLAS používají v současné době v Austrálii, Belgii, Dánsku, Francii, Irsku, Kanadě, Německu, Nizozemsku, Norsku, Rakousku, Švédsku, Švýcarsku, Velké

Británii a v řadě federálních států USA. Používá ho také policie u nás. Databáze programu pak k roku 2009 obsahovala v Kanadě více jak půl milionu záznamů, v evropských zemích více než 72 000 záznamů, z čehož Česká republika měla záznamů zhruba 2600. Velikost této databáze je tedy značná, je však otázkou, zda je to výhoda, protože čím větší databáze je, tím obtížnější je vyhledávání v ní. Vystává pak otázka, jestli v ní nejsou uchovávány i údaje, které v ní být nemusí či nemají. To by totiž citelně snižovalo účinnost jejího použití.

ViCLAS a jemu podobné systémy tedy představují důležitou podporu při psychologickém profilování a spojování trestných činů do sérií. Výhody takovýchto databází jsou tedy nesporné a budou se dle mého názoru s jejich vývojem a vylepšováním stále zvětšovat. Nelze k nim ale přistupovat jako k nástroji, který nahradí práci vyšetřovatelů či profilujících odborníků. K tomuto stavu máme ještě hodně daleko.

Závěr

Psychologické profilování dnes představuje zřejmě nejznámější postup v rámci psychologické pomoci kriminalistům, a to i přesto, že se jedná o postup relativně mladý. Je tak často středem pozornosti jak ze strany laické veřejnosti, tak i ze strany odborníků. Objevuje se tedy jak nekritické přijímání jeho výsledků, tak i přehnaně skeptické závěry o samotné opodstatněnosti jeho existence. Pravda je pak zřejmě někde uprostřed.

Psychologické profilování především poskytuje nové možnosti interpretace zjištěných informací, a to zejména z hlediska chování a prožívání člověka. Nelze od něj tedy očekávat stoprocentní závěry ani přesnou identifikaci pachatele. Oproti přírodním vědám, které jsou v kriminalistice hojně využívány, je tedy profilování v lehké nevýhodě. Skepsi ze strany některých odborníků pak také nahrává ne zcela úplná teoretická propracovanost a nedostatečná empirická podpora jeho základních předpokladů. V současnosti se diskutuje především nepotvrzení předpokladu homologie v některých výzkumech, absence teoretického rozpracování metodologie či nedostatek empiricky ověřených dat, která by mohla být při aplikaci některých postupů profilování využívána. Na druhou stranu jsou zde ale jisté výsledky, kterých tato metoda dosahuje. Je tedy těžké věřit, že by mohly být způsobeny náhodou.

Vedle polemiky na obecné úrovni je pak profilování rozvíjeno i do šířky. Stále se rozpracovávají nové možnosti jeho využití. Metoda, která původně sloužila v podstatě pouze k sestavení profilu neznámého pachatele, je dnes využívána mnohem širěji. V rámci psychologického profilování tedy nalézáme i další postupy, které jeho poznatků či teoretických základů využívají. Právě na jednu takovou možnost jeho využití jsem se zaměřil.

Psychologické profilování lze totiž velmi obstojně využít při spojování trestných činů do série. Oproti klasickému využití má navíc i silnější teoretickou a empirickou podporu. Jedná se tak o další zajímavou možnost jeho praktického využití, která má, jak dosavadní výzkumy potvrdili, značný potenciál. Stále je však nutné, stejně jako u obecných otázek psychologického profilování, pokračovat v dalším rozvoji.

Psychologické profilování tedy představuje skutečně složitou a rozsáhlou problematiku, která je jen obtížně uchopitelná. Moje práce tak již od začátku neměla, a vzhledem ke svému rozsahu ani nemohla mít ambice se vyrovnat s celou její šíří. Moje

snaha tedy směřovala spíše k pouhému obecnému vymezení, základnímu popisu těch nejdůležitějších postupů a naznačení možností jejího využití při spojování trestných činů, což se mi snad povedlo.

Seznam použité literatury

Knižní publikace:

ČÍRTKOVÁ, L. Forezní psychologie. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004

ČÍRTKOVÁ, L., ČERVINKA, Fr. Forezní psychologie. 1. vydání. Praha: Support, 1994

DOUGLAS, John E a [et]. AL]. *Crime classification manual*. 1st Jossey-Bass pbk. ed. New York: Maxwell Macmillan International, c1992, ISBN 06-692-4638-7. a další vydání

DOUGLAS, John a Mark OLSHAKER. *Lovec duší*. Vyd. 1. Překlad Josef Orel. Frýdek-Místek: Alpress, 1997, 415 s. Klokán. ISBN 80-721-8009-6.

GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kol. Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006

HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza: metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. Vyd. 1. Praha: Jaroslav Hofman, 2010, ISBN 9788090437906.

HOLMES, Ronald M a Stephen T HOLMES. *Profiling violent crimes: an investigative tool*. 3rd ed. Thousand Oaks, Calif.: Sage, c2002, ISBN 978-0761925941.

KOCSIS, Richard N. *Criminal profiling: international theory, research and practice*. Paisley: Quantum, 2007, ISBN 978-1588296849

KOCSIS, Richard N. *Criminal profiling: principles and practice*. Totowa, N.J.: Humana Press, 2006, ISBN 9781588296399.

KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol., *Základy kriminologie a trestní politiky*, 1. vydání, Praha: nakladatelství C.H. Beck 2005

MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 62. ISBN 80-7179-878-9.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2. Praha: Academia, 1998, ISBN 80-200-0628-1.

NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI,

2004, ISBN 80-7357-026-2.

RESSLER, Robert K, Ann Wolbert BURGESS a John E DOUGLAS. *Sexual homicide: patterns and motives*. Lexington, Mass.: Lexington Books, c1988, ISBN 978-0669165593.

ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti: [obor v pohybu]*. Vyd. 5., rozš., V Grada Publishing 1. Praha: Grada, 2007, Psyché, ISBN 978-80-247-1174-4.

ŠEJNOHA, Josef. *Kriminální psychologie: Stručné základy kriminální psychologie pro právníky a praktické kriminalisty*. Praha: Československý detektiv, 1930.

TURVEY, Brent E. *Criminal profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*. 4th ed. Burlington, MA: Academic Press, 2012, s. 6-39. ISBN 978-0-12-385243-4.

ZÁHORSKÁ, Jindřiška. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál, 2007

Periodika:

AIGNEROVÁ, ALENA AIGNEROVÁ. Co je forenzní lingvistika. *Kriminalistika*. Praha: Odbor vydavatelství a tisku MV ČR [?], 2001, roč. 34, č. 1. ISSN 1210-9150

BEAUREGARD, Eric, Jean PROULX a D. Kim ROSSMO. Spatial patterns of sex offenders: Theoretical, empirical, and practical issues. *Aggression and Violent Behavior*. 2005, roč. 10, č. 5, s. 579-603. ISSN 13591789. DOI: 10.1016/j.avb.2004.12.003

CANTER, D., LARKIN, P., The environmental range of serial rapists. *Journal of environmental psychology*. 1993, roč. 13. ISSN 0272-4944.

CANTER, D., Coffey, T., Huntley, M., Missen, C., 2000. Predicting Serial Killer's Home Base Using Decision Support System. *Journal of Quantitative Criminology* 160, s. 457-478. ISBN 1573-7799

ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psycholingvistika: aktuální trendy. *Bezpečnostní teorie a praxe / Policejní akademie České republiky*. 2010, zvláštní číslo, s. 66. ISSN 1801-8211.

ČÍRTKOVÁ, L. Postupy profilování u trestného činu znásilnění. In: *Kriminalistický sborník*. - 51, 2007, č. 4, s. 37 – 40

ČÍRTKOVÁ, L.; ČERVINKA, F. Psychologické profilování: mýtus a skutečnost. In *Kriminalistika*, 1/1995, s. 26.

ČÍRTKOVÁ, L. Současné trendy v kriminalistické psychologii. *Kriminalistika* 2008, č. 1

ČÍRTKOVÁ, L.: Threat assessment: psychologické posuzování nebezpečnosti vyhrůžek a hrozeb. *Kriminalistika*, č. 2, 2010. s. 92-101

GODWIN, M. Reliability, Validity, and Utility of Criminal Profiling Typologies. *Journal of Police and Criminal Psychology*. 2002, roč. 17, č. 1.

HOFMANOVÁ, J. Psychologické profilování. *Kriminalistický sborník*, 2002, č. 3, str. 33-36

NETÍK, K., NEUMANN, J. Metoda psychologického profilování pachatele – příspěvek forenzní psychologie kriminalistické praxi. *Československá kriminalistika* 1990, č. 1-2, s. 73-74

POLIŠENSKÁ, V. A. Profilování pachatelů trestných činů. *Kriminalistika* 2008, č. 4

PORADA, V., Fenomén zvaný „sériový vrah“. *Kriminalistická společnost*, č. 1, 1995

PROTIVÍNSKÝ, M. Od analýzy případu k profilu pachatele. *Kriminalistika*., 2007, č. 1, 63 - 69. ISSN 1210-9150.

PROTIVÍNSKÝ, M. Sestavování psychologického profilu neznámého pachatele (ze zkušeností policíí západních zemí). *Kriminalistický sborník*, 1994, č. 6, str. 268-272

PROTIVÍNSKÝ, M. Souvislost kriminalistických verzí s analýzou případu. *Kriminalistika*., MV ČR, 2006, č. 2. ISSN 1210-9150

ROSSMO, D. K. (1997). Place, space, and police investigations: Hunting serial violent criminals. In D. V. Canter & L. J. Alison (Eds.), *Criminal detection and the psychology of crime* (s. 507-525). Aldershot, Hants: Ashgate Publishing

ROSSMO, D. K. (1997). Geographic profiling. In J. L. Jackson & D. A. Bekerian (Eds.), *Offender profiling: Theory, research and practice* (pp. 159-175). Chichester: John Wiley & Sons.

VALENTA, Z. Psychologické profilování u nás – ano či ne? *Československá kriminalistika*, 1992, č. 3, str. 262-265

VYHLÍDALOVÁ, P. K otázce psychologického profilování. *Československá kriminalistika* 1990, č. 1-2, s. 72

WOODHAMS, Jessica, Clive R. HOLLIN a Ray BULL. The psychology of linking crimes: A review of the evidence. *Legal and Criminological Psychology*. 2007, roč. 12, č. 2, s. 233-249. ISSN 13553259. DOI: 10.1348/135532506X118631.

Jiné zdroje:

<http://www.ecricanada.com/>

<http://www.rcmp-grc.gc.ca/tops-opst/bs-sc/viclas-salvac-eng.htm>

<http://www.fbi.gov>

Abstract

Psychological Profiling of an Offender

In my thesis I focus on psychological profiling of an offender which is one of relatively new and rapidly developing methods of investigation. In its modern form it was developed in United States in early 70's and it is currently used more and more frequently. Therefore new possibilities of its use are still developed. The method that was originally used basically just to create the profile of an unknown perpetrator, is now used much more broadly.

I chose it as a topic of my thesis primarily for its multidisciplinary nature, the breadth of its application possibilities and openness to new knowledge and theories. Not quite irrelevant reason was also a certain controversy that accompanies this technique.

The purpose of my thesis is an attempt at comprehensive and sober perspective, organizing current knowledge and exploring how can psychological profiling help in linking crimes in series.

I divided the work into three chapters. The first chapter deals with the general characteristics of psychological profiling, particularly the definition of the term, historical roots and development of the method, its objectives, purposes and suitable situations for its use.

The second chapter focuses on issues of methodology of psychological profiling, both generally and in terms of different approaches. I also try to describe and analyze the basic procedures that are used most often in profiling including their theoretical background. These methods are classical profiling, geographical profiling and forensic psycholinguistics.

In the last, the third chapter, I examine the possibility of using psychological profiling for linking crimes in series. I try to analyze general issues of linking crimes, illustrate basic theoretical background of both, common psychology and psychological profiling in this area, and describe the process of linking crimes. Special part of this chapter is dedicated to database system called ViCLAS, which is important tool and source of informations used by investigators to linking crimes and which could be very helpful for searching serial crimes committed on the territory of different countries.

Conclusions of my thesis shows that from psychological profiling can not be expected certain conclusions nor wholly accurate identification of offenders, but it has great potential, especially in linking serial crimes. It also shows some problems and imperfection of this method and point out that it is still necessary to continue further development.

Klíčová slova – Key Words

Psychologické profilování – psychological profiling

Pachatel – Offender

Spojování zločinů – crime linking